

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในศึกษาการพัฒนาการพูดเล่าเรื่องโดยใช้แผนการจัดประสบการณ์ ประกอบบัตรภาพและบัตรคำ สำหรับเด็กอนุบาลโรงเรียนบ้านดอนสำราญ ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดแผนประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาล
2. แนวคิดพัฒนาการทักษะทางภาษาของเด็กอนุบาล
3. การจัดกิจกรรมพัฒนาภาษาด้านการพูดเล่าเรื่อง
4. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนบัตรภาพและบัตรคำ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดแผนประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาล

การจัดการศึกษาอนุบาลเป็นการจัดการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก ให้เด็กมีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นการสร้างรากฐานชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม ตามปรัชญาการศึกษาอนุบาลของหลักสูตรการศึกษาอนุบาล พุทธศักราช 2546

ความหมายของการจัดประสบการณ์

การจัดการศึกษาระดับอนุบาลมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมครบทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา นอกจากนี้ยังเป็นการปูพื้นฐานที่จะเรียนในระดับประถมศึกษาด้วย สำหรับความหมายของการจัดประสบการณ์ มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2546 : 39-40) ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดประสบการณ์ในระดับชั้นอนุบาลไว้ว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กอนุบาลจะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

นิตยา ศรีมกุฎพันธ์ (2548 : 103) ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดประสบการณ์ (Experience) ว่าหมายถึงกระบวนการในการได้รับความรู้หรือการเกิดทักษะโดยการกระทำหรือการเห็นสิ่งต่าง ๆ หรือกระบวนการของจิตสำนึกในการรับรู้ถึงความรู้ ทักษะและทัศนคติ โดยการมีส่วนร่วมในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

สาตี พรหมมิ (2548 : 2) กล่าวว่า ประสบการณ์มีความหมายครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยไม่เจตนาหรือเจตนาก็ได้ หากเด็กซึ่งเป็นผู้รับประสบการณ์นั้นได้มีการเรียนรู้ สะสมความสามารถและความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้ในตนเอง

จากการศึกษาความหมายของการจัดประสบการณ์ สรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาให้นักเรียนมีความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การเรียนรวมทั้งเจตคติ ค่านิยมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่พึงประสงค์ โดยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติหรือใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า โดยมีหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์ดังนี้

หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กอนุบาล

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาอนุบาล จะต้องจัดในรูปแบบของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น โดยที่การเล่นดังกล่าวต้องไม่ใช่การเล่นโดยไม่มีจุดมุ่งหมาย และไม่ใช่การยึดเยียดเนื้อหาของระดับประถมศึกษาให้แก่เด็ก การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาลครูจะต้องเข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก และสร้างเสริมประสบการณ์และธรรมชาติการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ดังหลักการสำคัญในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาอนุบาล พุทธศักราช 2546 ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546 : 42-43)

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
4. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

แนวทางการจัดประสบการณ์

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะกับอายุวุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
2. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
3. จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
4. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
5. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน
6. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
7. จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
8. จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริง โดยไม่ได้คาดการณ์ไว้
9. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผนการสนับสนุน สื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ
10. จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใดและอย่างไรการจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

1. กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

2. กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที
3. กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุมการเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที
4. กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้ติดตามเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลังจัดให้ครบทุกประเภททั้งนี้ กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนักเพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

สรุปได้ว่าการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับก่อนประถมศึกษาชั้นนั้น ควรคำนึงถึงความสนใจ ความต้องการ ความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนและการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยและสภาพความพร้อมของนักเรียน หลักสูตรและการจัดกิจกรรมประจำวันจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องและความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมความพร้อมของเด็กผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนควรนำหลักสูตรท้องถิ่นเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับเด็กด้วย เป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดความรักในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น โดยการจัดกิจกรรมผ่านกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรมและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและความสามารถเฉพาะด้านของเด็ก ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ มีการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

แผนการจัดประสบการณ์

แผนการจัดประสบการณ์ถือเป็นแนวทางหรือแผนดำเนินงานในการที่ครูจะนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักเรียนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้มีผู้กล่าวถึงแผนการจัดประสบการณ์ดังนี้

สาตี พรหมมิ (2548 : 34-35) ได้กล่าวถึง การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ว่า การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กระดับอนุบาลเป็นการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่นและได้รับการพัฒนาการทุก ๆ ด้าน ทั้ง ด้านร่างกาย อารมณ์- จิตใจ และสติปัญญา ดังนั้นครูต้องรู้จักการวางแผนและวิธีเขียนแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. การเขียนแผนการจัดประสบการณ์

1.1 เพื่อให้ครูวางแผนจัดกิจกรรมร่วมกับเด็กได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตร

1.2 เพื่อให้ครูนำแผนการจัดประสบการณ์ไปใช้ในการจัดประสบการณ์ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

2. แนวทางการจัดประสบการณ์ เพื่อให้การจัดประสบการณ์และกิจกรรมบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย จึงกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์ ไว้ ดังนี้

- 2.1 ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
- 2.2 จัดให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
- 2.3 ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรมของตนเอง โดยครูเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวกและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
- 2.4 จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และมีบรรยากาศที่อบอุ่นเพื่อให้เด็กมีความสุข
- 2.5 จัดกิจกรรมในรูปแบบบูรณาการโดยคำนึงถึงพัฒนาการทุกด้าน
- 2.6 จัดประสบการณ์ตรงให้เด็กเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีโอกาสสังเกตสำรวจ เล่น ค้นคว้า ทดลอง และแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 2.7 จัดให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของ กับเด็กและกับผู้ใหญ่
- 2.8 จัดให้มีความสมดุล มีทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม กิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและสงบ
- 2.9 จัดให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลาย ทั้งรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่
- 2.10 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลผลิต
- 2.11 จัดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และเอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- 2.12 จัดกิจกรรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบตนเอง ต่อส่วนรวม รักธรรมชาติ และรักท้องถิ่น
- 2.13 จัดให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผน ลงมือปฏิบัติ และบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเองและผู้อื่น
- 2.14 จัดการประเมินพัฒนาการ ให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
- 2.15 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

3. ขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์

กรมวิชาการ (2546 : 58-64) ได้กล่าวถึงการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร ผู้สอนควรคำนึงตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาอนุบาล พุทธศักราช 2546 และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด จนเกิดความเข้าใจว่าจะพัฒนาเด็กอย่างไรเพื่อให้บรรลุตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ นอกจากนี้ควรศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น ได้แก่คู่มือหลักสูตรการศึกษาอนุบาล ตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาล

3.2 วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา ความสัมพันธ์ของมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ของเด็ก 3-5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาสาระการเรียนรู้

3.3 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ ต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เป็นสาระการเรียนรู้ซึ่งกำหนดไว้ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นประสบการณ์สำคัญ และส่วนที่เป็นสาระที่ควรเรียนรู้ โดยผู้สอนจะต้องวิเคราะห์และเลือกนำมากำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์

3.4 กำหนดรูปแบบการจัดประสบการณ์ ผู้สอนต้องกำหนดรูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลซึ่งมีหลากหลาย รวมทั้งศึกษาแนวคิดจากนวัตกรรมที่ผู้สอนต้องการใช้สอดแทรกลงในการจัดประสบการณ์ รูปแบบที่นิยมใช้ในระดับอนุบาล คือ หน่วยการจัดประสบการณ์ ผู้สอนสามารถกำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์เป็นรายสัปดาห์อาจใช้หน่วยตามความสนใจของเด็ก โดยพิจารณาข้อมูลจากหลักสูตรสถานศึกษา ตัวเด็กสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมประกอบ ทั้งนี้สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

3.5 ดำเนินการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ ผู้สอนควรพิจารณาเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่ผู้สอนนำไปใช้จริงและเกิดประโยชน์ต่อเด็กอนุบาลที่รับผิดชอบทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาอนุบาล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.5.1 นำหน่วยการจัดประสบการณ์มากำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ เมื่อได้หน่วยการจัดประสบการณ์แล้ว ผู้สอนกำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ให้เข้ากับหัวเรื่อง หน่วยการจัดประสบการณ์ สาระการเรียนรู้ประกอบด้วยประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ซึ่งสาระที่ควรเรียนรู้ในหลักสูตรนั้นเป็นสาระที่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้ ทั้งนี้เพื่อประสงค์ให้สามารถยืดหยุ่นได้โดยง่าย สะดวกต่อการปรับให้เหมาะสมกับให้เหมาะสมกับความสนใจและสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก

3.5.2 สังเกตหรือระดมความคิดจากเด็ก ผู้สอนอาจสนทนากับเด็กเพื่อจะได้ทราบว่าเด็กมีประสบการณ์เดิมในหัวเรื่องนั้นมากน้อยเพียงใด เด็กอยากทราบอะไรเพิ่มเติม และผู้สอนควรตรวจสอบหลักสูตรเพื่อเพิ่มเติมสิ่งที่เด็กควรเรียนรู้ในหน่วยหรือหัวเรื่องนั้น ๆ

3.5.3 เขียนแผนการจัดประสบการณ์ เมื่อได้ข้อบ่งชี้สาระที่เด็กต้องการรู้และ สาระที่ผู้สอนคิดว่าเด็กควรรู้เพิ่มแล้ว ผู้สอนต้องเขียนแผนการจัดประสบการณ์ โดยคำนึงถึงมาตรฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ในเด็กแต่ละกลุ่มอายุ ที่ผู้สอนรับผิดชอบ ประสบการณ์สำคัญที่คาดว่าจะเกิด สื่อ กิจกรรมและการประเมิน สำหรับรูปแบบการเขียนแผนการจัด ประสบการณ์ ผู้สอนสามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์ไว้ล่วงหน้าและเขียนแผนการจัด ประสบการณ์แบบหน่วย (Unit)

4. องค์ประกอบของแผนการจัดประสบการณ์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ (2546 : 34-35) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแผนการจัดประสบการณ์ไว้ ดังนี้

4.1 ชื่อหน่วย ชื่อแผน วัน เดือน ปี และระยะเวลาในการจัดประสบการณ์กำหนด โดยสถานศึกษาหรือเขียนตามรูปแบบที่นิยมโดยทั่วไป

4.2 จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดอะไรบ้าง หลังจากจัดประสบการณ์ตามแผนการจัดประสบการณ์แล้ว ซึ่งบางจุดประสงค์สามารถกำหนด ในแผนการจัดประสบการณ์ได้หลายแผนการจัดประสบการณ์

4.3 สาระการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ สาระที่ควรเรียนรู้ และประสบการณ์สำคัญ ซึ่งทั้ง 2 ส่วนนี้ ได้วิเคราะห์และกำหนดไว้ในสาระการเรียนรู้รายปี ทั้งนี้สาระที่ควรเรียนรู้สามารถ เพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ได้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของเด็กตลอดจนสถานการณ์ ปัจจุบัน สำหรับประสบการณ์สำคัญจะต้องส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกายอารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

4.4 กิจกรรมการเรียนรู้ สามารถออกแบบได้หลายลักษณะ ซึ่งอาจจัดโดยใช้กิจกรรม หลัก 6 กิจกรรม ทั้งนี้อาจเรียกชื่อกิจกรรมแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามในการจัดกิจกรรมประจำวัน ในแต่ละวันต้องให้ครอบคลุมทั้งการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก อารมณ์-จิตใจ ปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม สังคมนิสัย การคิด ภาษา การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้หรือกิจกรรมประจำวัน อาจนำนวัตกรรมทางการศึกษา อนุบาลมาใช้ให้สอดคล้องกับสภาพของสถานศึกษา สภาพแวดล้อม และธรรมชาติของเด็กอนุบาล ตลอดจนวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา

4.5 สื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน และนอกสถานศึกษา เพื่อใช้ในการจัดประสบการณ์ในแต่ละแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อให้เด็ก เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

4.6 การวัดและประเมินพัฒนาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละแผนการจัด ประสบการณ์จะต้องให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ ฉะนั้นการวัดและประเมินพัฒนาการจะต้องวัดและ

ประเมินให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกครั้ง เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินพัฒนาการควรเป็นเครื่องมือที่วัดกับอนุบาลได้ตามสภาพจริง

4.7 บันทึกลงผลหลังการจัดประสบการณ์ การบันทึกผลหลังการจัดประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะสามารถตรวจสอบได้ว่า การจัดประสบการณ์ในแต่ละครั้งนั้นบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้มากน้อยเพียงใด ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียด 3 ส่วน คือ ผลการจัดประสบการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้น วิธีการแก้ปัญหา ข้อเสนอแนะเพื่อให้การจัดประสบการณ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.8 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร เป็นการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับแผนการจัดประสบการณ์และวิธีการจัดประสบการณ์

สรุปรูปแบบของแผนการจัดประสบการณ์ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการประเมินผลสื่อและแหล่งการเรียนรู้ การบันทึกผลหลังการจัดประสบการณ์ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าใช้แผนการจัดประสบการณ์โดยสื่อภาพแม่เหล็ก

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กอนุบาลที่สอดคล้องกับหลักการทำงานของสมอง

สมองของเด็กเล็กได้รับความสนใจในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา เราได้เรียนรู้ว่าสมองถูกออกแบบมาเพื่อการเรียนรู้ คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องของสมองของเด็กเล็กชี้ชัดว่าการเชื่อมต่อของเซลล์สมองของเด็กอนุบาลมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว เครือข่ายเซลล์สมองที่เชื่อมต่อกันนี้มีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ที่เด็กได้รับจะถูกป้อนเข้าสู่สมองของเด็ก และเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมต่อของเส้นใยประสาท เส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อที่ทำงานอยู่เสมอจะมีการสร้างไขมันล้อมรอบ (Myelination) ทำให้การเคลื่อนไหวของกระแสไฟฟ้าในเส้นใยประสาทเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และเป็นการป้องกันไม่ให้เครือข่ายเส้นใยประสาทถูกกำจัดไป ดังนั้นการที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ จึงต้องให้เด็กได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม โดยการจัดการเรียนรู้บนฐานของหลักการเรียนรู้ของสมองและจิต (Caine and Caine, 2002) ดังนี้

1. สมองสามารถทำงานได้หลายอย่างในเวลาเดียวกัน (A parallel processor) และการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับสรีระทั้งหมดของร่างกาย สมองทำงานเป็นระบบซึ่งเป็นองค์รวม (A whole system) จะไม่แยกเรียนรู้เฉพาะทีละส่วน การจัดการศึกษาจึงต้องไม่จัดโดยแยกเป็นส่วนๆ ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์

2. ในช่วงแรกของชีวิตสมองเติบโตอย่างรวดเร็วมาก การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสมองเกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์แต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งในสังคม ดังนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้

3. มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติในการค้นหาความหมายของสิ่งต่างๆ ดังนั้นจึงต้องตอบสนองต่อความต้องการค้นหาความหมายด้วยการได้สำรวจและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ
4. สมอจะทั้งรับรู้และทำความเข้าใจรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แต่สมอจะสร้างและแสดงออกด้วยรูปแบบของตัวเอง ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กำหนดรูปแบบในการเรียนรู้และทำความเข้าใจของตนเอง
5. อารมณ์มีผลต่อรูปแบบการเรียนรู้ อารมณ์และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ดังนั้น บรรยากาศที่เหมาะสมจึงเอื้อให้เกิดการเรียนรู้
6. สมอทั้งสองซึ่งจะทำงานอย่างสัมพันธ์กันในทุกๆ กิจกรรม ซึ่งทำให้เราได้รู้ว่าสมอ จะทำการแบ่งข้อมูลออกเป็น ส่วน ๆ และทำความเข้าใจโดยภาพรวม ดังนั้น การจัดการศึกษาที่ดี ต้องตระหนักถึงข้อนี้ โดยการให้เรียนรู้เป็นภาพรวมและส่วนย่อย
7. การเรียนรู้ประกอบด้วยจุดสนใจหลักและรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้น ในการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ในทุกแง่มุม
8. การเรียนรู้เป็นไปโดยที่เกิดความตระหนักในสิ่งที่กำลังเรียนรู้และไม่ได้ตระหนักว่า เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้อาจไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีแต่ต้องใช้เวลาที่ค่อย ๆ เกิดขึ้น ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องออกแบบให้เอื้อให้ผู้เรียนได้ค่อย ๆ ต่อเติมแนวคิด ทักษะ และประสบการณ์ จนกระทั่ง เกิดความเข้าใจและเรียนรู้
9. มนุษย์มีวิธีจัดระบบความจำ 2 แบบที่สำคัญ คือ ระบบการจำเป็นมิติ และการท่องจำ การเรียนรู้ที่อย่างมีความหมายต่อผู้เรียนจะเกิดจากระบบความจำทั้งสองแบบนี้ ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดจากสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน
10. ในช่วงต้นของชีวิต สมอจะมีการเติบโตอย่างรวดเร็วมากซึ่งมีลักษณะของ Hard wiring มีการสร้างเส้นใยประสาท และจุดเชื่อมต่อมากมาย ซึ่งมีช่วงของการเรียนรู้ที่เหมาะสมในเรื่องต่าง ๆ (Windows of opportunity) แต่อย่างไรก็ตาม สมอก็ไม่ได้จำกัดหรือหยุดการเจริญเติบโต มนุษย์จึงสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ดังนั้นจึงควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับ Windows of opportunity และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
11. ความท้าทายจะช่วยกระตุ้นให้ต้องการเรียนรู้ ส่วนความกลัวจะยับยั้งการเรียนรู้ ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในบรรยากาศที่ปราศจากความกลัว และมีความท้าทายให้ต้องการเรียนรู้
12. มนุษย์ทุกคนมีสมอ แต่สมอของแต่ละคนล้วนแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นแต่ละคนจึงมีแบบแผนของการเรียนรู้ (Learning Style) ความสามารถ และเขาวงกตปัญญาที่แตกต่างกัน

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล

วรรณาท รักสกุลไทย และนฤมล เนียมหอม (2549) ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้บนฐานขององค์ความรู้ดังกล่าวจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะ ดังนี้

1. จัดการเรียนรู้โดยไม่แยกเป็นส่วนๆ ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของสมองมนุษย์ ซึ่งสามารถทำงานได้หลายอย่างในเวลาเดียวกัน และการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับสรีระทั้งหมดของร่างกาย
2. จัดการเรียนรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพราะการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสมองเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม
3. จัดการเรียนรู้โดยตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติในการค้นหาความหมายด้วยการให้เด็กได้สำรวจและเรียนรู้สิ่งต่างๆ
4. จัดการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กำหนดรูปแบบในการเรียนรู้และทำความเข้าใจของตนเอง เนื่องจากสมองจะทั้งรับรู้และทำความเข้าใจรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่สมองจะสร้างและแสดงออกด้วยรูปแบบของตัวเอง
5. จัดบรรยากาศที่เหมาะสมซึ่งเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากอารมณ์และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ และอารมณ์มีผลต่อรูปแบบการเรียนรู้
6. จัดการเรียนรู้ทั้งการเรียนรู้ที่เป็นภาพรวมและที่เป็นส่วนย่อย เพื่อตอบสนองต่อข้อความรู้ที่ว่าสมองจะทำการแบ่งข้อมูลออกเป็นส่วนๆ และทำความเข้าใจโดยภาพรวม สมองทั้งสองซีกจะทำงานอย่างสัมพันธ์กันในทุกๆ กิจกรรม
7. จัดการเรียนรู้โดยใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ในทุกแง่มุม เพราะการเรียนรู้ของสมองจะประกอบด้วยจุดสนใจหลักและรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวไปพร้อมๆ กัน
8. ออกแบบการจัดการเรียนรู้ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนได้ค่อยๆ ต่อเติมแนวคิด ทักษะ และประสบการณ์ จนกระทั่งเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นโดยที่ตระหนักในสิ่งที่กำลังเรียนรู้ และไม่ได้ตระหนักว่าเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้อาจไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีแต่ต้องใช้เวลาที่ค่อยๆ เกิดขึ้น
9. จัดการเรียนรู้จากสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน เนื่องจากการเรียนรู้ที่อย่างมีความหมายต่อผู้เรียนเป็นผลมาจากทั้งระบบการจำเป็นมิตติ และการท่องจำ
10. จัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับหน้าต่างโอกาสของการเรียนรู้ (Windows of opportunity) และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
11. จัดบรรยากาศที่ปราศจากความกลัว และมีความท้าทายให้ต้องการเรียนรู้ เนื่องจากความท้าทายจะช่วยกระตุ้นให้ต้องการเรียนรู้ ส่วนความกลัวจะยับยั้งการเรียนรู้

12. จัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความแตกต่างของเด็กเป็นรายบุคคล เนื่องจากสมองของแต่ละคนล้วนแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สอดคล้องกับหลักการทำงานของสมองเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เด็กมีอิสระในการเลือกเรียนตามความสนใจ และความสามารถ ได้ฝึกคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง มีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้จากบุคคลอื่น ได้ทำกิจกรรมที่ทำหายและเกิดความสำเร็จ ได้เรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย อบอุ่น และยอมรับ และมีโอกาสนำความรู้ที่เรียนไปใช้อย่างมีความหมาย

การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ : หัวใจสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล

การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Active Learning) เป็นการเรียนรู้ซึ่งเด็กได้จัดกระทำกับวัตถุ ได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ความคิด และเหตุการณ์ จนกระทั่งสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้แบบลงมือกระทำเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็ก และจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในโปรแกรมที่พัฒนาเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ การเรียนรู้แบบลงมือกระทำมีองค์ประกอบที่สำคัญ (Hohmann and Weikart, 1995) ดังนี้

1. การเลือกและตัดสินใจ เด็กจะเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมจากความสนใจและความตั้งใจของตนเอง เด็กเป็นผู้เลือกวัสดุอุปกรณ์และตัดสินใจว่าจะใช้วัสดุอุปกรณ์นั้นอย่างไร การที่เด็กมีโอกาสเลือกและตัดสินใจจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่ ดังนั้น ผู้ใหญ่ที่ตระหนักถึงความสำคัญเรื่องการเลือกและการตัดสินใจ ต้องจัดให้เด็กมีอิสระที่จะเลือกได้ตลอดทั้งวันขณะที่ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ไม่ใช่เฉพาะในช่วงเวลาเล่นเสรีเท่านั้น

2. สื่อ ห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำจะมีเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายเพียงพอ และเหมาะสมกับระดับอายุของเด็ก เด็กต้องมีโอกาสและมีเวลาเพียงพอที่จะเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างอิสระ เมื่อเด็กใช้เครื่องมือหรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เด็กจะมีโอกาสเชื่อมโยงการกระทำต่าง ๆ และเรียนรู้ในเรื่องของความสัมพันธ์ และมีโอกาสในการแก้ปัญหามากขึ้นด้วย

3. การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสทั้ง 5 การที่ให้เด็กได้สำรวจและจัดกระทำกับวัตถุโดยตรงทำให้เด็กรู้จักวัตถุ หลังจาก que เด็กคุ้นเคยกับวัตถุแล้วเด็กจะนำมาวัตถุต่างๆมาเกี่ยวข้องกันและเด็กจะได้เรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ ผู้ใหญ่มีหน้าที่จัดให้เด็กค้นพบความสัมพันธ์เหล่านี้ด้วยตนเอง

4. ภาษาจากเด็ก สิ่งที่เด็กพูดจะสะท้อนประสบการณ์และความเข้าใจของเด็ก ในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำเด็กมักจะเล่าว่าตนกำลังทำอะไร หรือทำอะไรไปแล้วในแต่ละวัน เมื่อเด็ก

มีอิสระในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความคิดและรู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เด็กจะเรียนรู้วิธีการพูดที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เด็กจะได้พัฒนาการคิดควบคู่ไปกับการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองด้วย

5. การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ในห้องเรียนที่เรียนรู้แบบลงมือกระทำต้องสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก สังเกตและค้นหาความตั้งใจและความสนใจของเด็ก ผู้ใหญ่ควรรับฟังเด็ก ส่งเสริมให้เด็กคิดและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำ เด็กจะได้ปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ คน แนวคิด และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ อย่างหลากหลาย สิ่งเหล่านี้เป็นประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามหลักสูตรการศึกษาอนุบาลที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกในชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติ และการที่เด็กมีประสบการณ์สำคัญซ้ำแล้วซ้ำอีกเช่นนี้ก็จะช่วยให้เด็กสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองในที่สุด การจัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการทำงานของสมอง และเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เมื่อเด็กลงมือปฏิบัติ เด็กจะได้ใช้ผัสสะในการรับรู้ข้อมูลทั้งในรูปของภาพ เสียง สัมผัส ทั้งยังประกอบด้วยประสบการณ์ของเหตุการณ์ต่างๆ การใช้วงจรของเซลล์สมองพร้อม ๆ กันมากเท่าใด เสถียรภาพความเชื่อมโยงของวงจรก็เกิดได้เร็วเท่านั้น (สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้, 2550) จึงสามารถกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบลงมือกระทำถือเป็นหัวใจสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล

กิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม: แนวทางในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการในระดับอนุบาลที่สอดคล้องกับหลักการทำงานของสมอง

วัลย์ พานิช (2546) กล่าวว่าแนวทางการจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาอนุบาลกำหนดให้จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้เป็นการบูรณาการถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งของการสอน รวมทั้งเป็นปรัชญาในการสอนที่นำเนื้อหาความรู้จากหลายวิชา มาสัมพันธ์ที่จุดเดียวกัน (Focus) หรือหัวเรื่อง (Theme)

อรนท รัตกุลไทย (2548) ได้สรุปความหมายของการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการไว้ว่าเป็นการจัดประสบการณ์ที่นำความรู้ ความคิดรวบยอด ทักษะ และประสบการณ์สำคัญทั้งหมดที่ผู้เรียนจะได้รับในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มาเชื่อมโยงผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างมีความหมาย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งเป็นการจัดความซ้ำซ้อน ความไม่สัมพันธ์ และความไม่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะในระดับอนุบาลศึกษา ซึ่งเน้นการพัฒนาโดยองค์รวม

เมื่อพิจารณาความหมายของการบูรณาการจะเห็นได้ว่าความรู้ ความคิด และประสบการณ์สำคัญต่าง ๆ นั้นต่างมีความสัมพันธ์กัน และหน่วยย่อยที่สัมพันธ์กันเหล่านี้เกิดการผสมผสานหลอมรวมจนเกิดเอกลักษณ์ใหม่ที่มีความเป็นหนึ่งเดียว

แนวทางหนึ่งในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของการจัดประสบการณ์ในระดับอนุบาล ซึ่งเป็นการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง และมีความสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ของสมอง คือ “กิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม” ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมเสรี กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมกลางแจ้ง และกิจกรรมเกมการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นกับสื่อและเครื่องเล่นอย่างอิสระตามมุมเล่น หรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ โดยให้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ลักษณะของการเล่นของเด็กมีหลายลักษณะ เช่น การเล่นบทบาทสมมติและเล่นเลียนแบบ ในมุมบ้าน มุมหมอ มุมร้านค้า มุมวัด มุมเสริมสวย ฯลฯ การอ่านหรือดูภาพในมุมหนังสือ การเล่นสร้างในมุมบล็อก การสังเกตและทดลองในมุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติ การเล่นฝึกทักษะต่างๆ ในมุมเครื่องเล่นสัมผัส หรือมุมของเล่นหรือมุมเกมการศึกษา เป็นต้น

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีกปะ ตัดปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่น ๆ ที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์ ได้รับรู้เกี่ยวกับความงาม และได้แสดงออกทางความรู้สึก และความสามารถของตนเอง การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ 3-5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำอย่างน้อย 1-2 กิจกรรมตามความสนใจ การจะพัฒนาด้านศิลปะและการสร้างสรรค์ให้เด็กต้องเข้าใจว่า ศิลปะคือกระบวนการที่สมองถอดความคิดออกมาเป็นภาพ และชิ้นงานต่าง ๆ กระบวนการพัฒนาศิลปะและการสร้างสรรค์ของเด็กจึงเน้นให้เด็กคิดและลงมือทำออกมา เมื่อเด็กทำงานศิลปะเด็กจะเกิดการเชื่อมโยงในสมอง คิดจินตนาการ และผลโดยตรงที่เด็กได้รับ คือ ความรู้สึกพอใจ มีความสุข และได้สัมผัสสุนทรีย์ของโลกตั้งแต่วัยเยาว์ การแสดงออกทางศิลปะจึงเปรียบเสมือนการสร้างจินตนาการเป็นรูปร่างภายนอกแล้วป้อนกลับเข้าสู่สมอง เป็นการทำให้สมองได้จัดการกับจินตนาการต่าง ๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ยิ่งทำ ยิ่งจัดระบบความคิดได้ดีขึ้น ในการใช้กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสมอง ครูจึงควรให้เด็กมีเวลาเต็มที่ในการทำงานศิลปะให้เด็กมีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส มีโอกาสทดลองใช้วัสดุ และเครื่องมือที่หลากหลาย ได้พูดคุยเกี่ยวกับงานของตนเองหรือให้เด็กได้จัดแสดงและนำเสนอผลงาน ศิลปะของเด็กไม่ควรเน้นการลอกเลียนแบบ หรือการทำให้เหมือนของจริง เนื่องจากสายตาและจินตนาการของเด็กวัยนี้ยังไม่ได้มุ่งไปสู่ความถูกต้องของสัดส่วน แสง หรือเงา

3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะจังหวะ หรืออุปกรณ์อื่น ๆ

มาประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เด็กวัยนี้ร่างกายกำลังอยู่ในระหว่างพัฒนา การใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายยังไม่ผสมผสานหรือประสานสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์ การทำกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะช่วยให้เด็กเรียนรู้จังหวะและความคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาส ฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหา ใช้เหตุผล และฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย เล่นนิทาน สาธิต ทดลอง ศึกษานอกสถานที่ เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง ประกอบอาหาร เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก

5. กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียนเพื่อออกกำลังกาย เคลื่อนไหวร่างกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น การเล่นเครื่องเล่นสนามที่เด็กได้ปีนป่าย โยก หรือไกว หมุน โหน เดินทรงตัว หรือเล่นเครื่องเล่นล้อเลื่อน การเล่นทราย การเล่นน้ำ การเล่นสมมติในบ้านจำลอง การเล่นในมุมช่างไม้ การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา การเล่นเกมการละเล่น ฯลฯ

6. กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาง่าย ๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียว หรือเล่นเป็นกลุ่มก็ได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่/ระยะ เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล เช่น เกมจับคู่ เกมแยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ โดมิโน ลอตโต ภาพตัดต่อ ฯลฯ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ พัฒนากล้ามเนื้อเล็ก พัฒนาการ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม พัฒนาสังคมนิสัย พัฒนาการคิด พัฒนาภาษา และส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เป็นการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของเด็กอนุบาล และหลักการทำงานของสมองอย่างชัดเจน แม้ว่าจะเป็นแนวทางการจัดประสบการณ์ที่มีมานานมากแล้วก็ตาม หากครูจัดได้ถูกต้องและครบถ้วนอย่างสม่ำเสมอ นำไปสู่การทำให้เด็กกระตือรือร้นใฝ่รู้ใฝ่เรียน และเกิดแรงจูงใจในการเรียน เด็กได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ครบทุกด้าน ช่วยเกิดการพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งสาระการเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์สำคัญ ช่วยเพิ่มพูนความสามารถในการจำ การคิด และการแก้ปัญหา และช่วยให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ รวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป เด็กจะสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยความรู้ที่นั่นเป็นความรู้ที่คงทนไม่ลบเลือนไปโดยง่าย

การออกแบบแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กอนุบาล

การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาครบทุกด้าน บรรลุจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรนั้น ครูจำเป็นต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมร่วมกับเด็กได้อย่างเหมาะสม และบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนด การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและเกิดประโยชน์กับเด็กอนุบาลอย่างเต็มที่ ครูจะต้องสามารถตอบคำถามพื้นฐานต่อไปนี้

1. วางแผนการจัดประสบการณ์สำหรับใคร ครูต้องรู้จักเด็กที่ตนเองรับผิดชอบ รู้พัฒนาการตามวัย ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ รวมทั้งรู้ว่าควรปรับปรุงและพัฒนาเด็กคนใดในเรื่องใดบ้าง
2. ต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร ครูต้องรู้จุดหมายของการจัดประสบการณ์ ครูจึงควรศึกษาก่อนว่าทักษะ สาระการเรียนรู้ หรือประสบการณ์สำคัญใดที่จะจัดให้กับเด็ก แล้วจึงวางแผนการจัดกิจกรรมต่อไป
3. เด็กจะเรียนรู้เรื่องที่ต้องการให้เรียนรู้ได้ดีที่สุดได้อย่างไร ครูต้องรู้จักคิดหาวิธีสอน และสื่อเพื่อช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ
4. รู้ได้อย่างไรว่าเด็กเกิดการเรียนรู้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ครูต้องรู้วิธีประเมินผล สร้างและใช้เครื่องมือประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอนุบาลที่เหมาะสม

หลักสูตรและแนวทางในการปฏิบัติ

หลักสูตรสำหรับคารอนุบาลศึกษา หรือที่เรียกว่า แนวการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาล แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ เตรียมสร้างเสริมทักษะทางภาษาไทย เตรียมสร้างเสริมทักษะทางคณิตศาสตร์ เตรียมสร้างเสริมประสบการณ์ และเตรียมสร้างเสริมลักษณะนิสัย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2521 เห็นได้ว่าหลักสูตรของการอนุบาลศึกษาเป็นการเตรียมปูพื้นฐานให้แก่เด็กก่อนจะขึ้นไปเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ในด้านวัตถุประสงค์ มีการตั้งวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม นอกจากนี้หลักสูตรในปัจจุบันยังมีแนวการวัดผล และการประเมินผล เพื่อให้ครูผู้สอนได้มีแนวทางในการวัดและประเมินผลเด็ก ส่วนการเรียนการสอนมุ่งเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กมากกว่าที่จะมุ่งทางเนื้อหาวิชา ได้สอนให้เด็กได้ซาบซึ้งในประเพณีวัฒนธรรม เพื่อเป็นการปลูกฝังให้รักษาไว้ ซึ่งบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง สอนให้เด็กสนใจสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเอง อบรมให้เด็กรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคม ตลอดจนรู้จักการอยู่ร่วมกัน รู้จักหน้าที่ของตนเอง (ธรรมศักดิ์ เอื้อรักสกุล, 2547)

ลักษณะการเรียนรู้ของเด็กอนุบาล

ยึดมั่นลักษณะ อุดกาการ (2547) ได้แนะนำลักษณะการเรียนรู้ของเด็กอนุบาล ไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้พบหรือสัมผัสด้วยตนเอง เด็กอนุบาลจะเรียนรู้โดยการรับประสบการณ์จากสภาพแวดล้อม โดยการกระทำ การรับรู้ และการพบเห็น
2. การเรียนรู้ด้วยการบอกเล่า นอกจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงแล้วเด็กอนุบาลยังสามารถเรียนรู้ได้จากการบอกเล่าของบุคคลต่างๆ หรือจากหนังสือ การยกตัวอย่างประกอบจะทำให้เด็กสร้างภาพพจน์ขึ้นในสมองของตน แทนที่จะเห็นจากของจริงโดยตรงการบอกเล่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ครูไม่สามารถจัดประสบการณ์ตรงได้ จึงต้องใช้การบอกเล่าแทน
3. การเรียนรู้จากการสังเกต ตามปกติเด็ก ๆ มักแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มองดูแล้วทำให้เกิดความเข้าใจว่าเด็กเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ๆ มาจากตัวแบบรอบ ๆ เด็กนั่นเองในระยะแรกเด็กจะเลียนแบบบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด และเมื่อเด็กเริ่มเข้าสังคม เด็กจะเริ่มสังเกตและลอกเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลที่เด็กสนใจจะต้องเป็นตัวแบบที่ดี ดังนั้น ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กอนุบาลจึงควรระมัดระวังในการที่จะเป็นตัวแบบที่ดีสำหรับเด็กด้วย

ลักษณะการเรียนรู้สื่อการเรียนการสอนของเด็กอนุบาล

การจะนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยในการเรียนรู้ของเด็กอนุบาลนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงลักษณะการเรียนรู้ของเด็กด้วย เนื่องจากเด็กในวัยอนุบาลอยู่ในขั้นของการรู้จัก โดยต้องอาศัยสิ่งที่เป็นรูปธรรม

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาพฤติกรรมการสอนเอกสารประกอบการเรียนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2547) กล่าวว่า สื่อการสอนระดับอนุบาลหมายถึง สื่อทุกชนิด ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาทั้งทางกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา นั่นคือทางด้านร่างกาย สื่อจะช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้กล้ามเนื้อ เคลื่อนไหวกล้ามเนื้อต่าง ๆ และความสัมพันธ์ของมือและตา ทางด้านอารมณ์ สื่อที่เหมาะสมย่อมก่อให้เกิดอารมณ์ที่พึงปรารถนา เช่น ความสนุกสนานความพอใจ ความเบิกบาน ความสมหวัง และความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้นทางด้านสังคม สื่อจะช่วยให้เด็กได้เข้าใจและซาบซึ้งในประเพณีและวัฒนธรรม สนใจสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ทางด้านสติปัญญา สื่อจะช่วยให้เด็กรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา เช่น เกม การทายปัญหา เป็นต้น

พัฒนาการของเด็ก

ในภาษาอังกฤษมีคำที่หมายถึงการพัฒนาการอยู่ 2 คำคือ “Growth” กับ “Development” คำสองคำนี้ใช้ปะปนกันไปในภาษาไทยก็ใช้ปนกันว่า ความเจริญงอกงามบ้าง พัฒนาการบ้าง บางคนก็ใช้ว่า การเจริญงอกงามและการพัฒนาการที่จริงแล้วความหมายของคำภาษาอังกฤษ 2 คำนี้น่าจะมีความหมายต่างกันอยู่บ้างคำว่า “Growth” น่าจะแปลว่า งอกงามหรือเติบโต ซึ่งหมายถึง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณเช่น เปลี่ยนแปลงทางด้านขนาดและรูปร่าง คือ โตขึ้น สูงขึ้น ใหญ่ขึ้น ยาวออกมากขึ้น และยังหมายรวมถึงการเพิ่มขนาดและรูปร่างของอวัยวะภายในและขนาดของสมอง ฯลฯ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงปริมาณและสัดส่วนของความสามารถทางสมอง เช่น จำได้มากขึ้น เรียนรู้ได้มากขึ้น ความคิดหาเหตุผลมีมากขึ้น ดังนั้นการเจริญเติบโตจึงเกิดขึ้น ได้ทั้งทางร่างกายและทางสมองส่วนคำว่า “Development” นั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านที่เกี่ยวกับคุณภาพเป็นใหญ่ และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องสืบสายกันไปเป็นลำดับ เพื่อบรรลุจุดเจริญบริบูรณ์ของพัฒนาการที่เรียกว่า วุฒิภาวะ ซึ่งหมายความว่า ก่อนที่การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและทางสมอง จะบรรลุขีดสูงสุด จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนปลีกย่อยมากมายติดต่อกันมาไม่ขาดตอน และแต่ละขั้นตอนต้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในลักษณะที่การเปลี่ยนแปลงขั้นต้นเป็นฐานรองรับการเปลี่ยนแปลงขั้นสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ตรงกับภาษาไทยว่า “การเจริญขึ้นหรือการเติบโต” ซึ่งหมายถึง การเพิ่มขึ้นทางด้านคุณภาพโดยตรง โดยส่วนมากจะใช้คำว่า “Development” คำเดียวว่า หมายถึง พัฒนาการอย่างไรก็ตาม การรอกงามหรือเติบโตทางด้านปริมาณกับความเจริญเติบโต หรือพัฒนาการซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพให้ดีขึ้นนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่อาจแยกจากกัน โดยเด็ดขาดได้ หากไม่มีอย่างหนึ่งอีกอย่างหนึ่งก็จะเกิดขึ้นมิได้เลย (ภานุศักดิ์ มีแก้ว, 2550)

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการ

พัฒนาการของมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. วุฒิภาวะ (Maturation)

วุฒิภาวะ หมายถึง การบรรลุถึงขั้นการเจริญเติบโตเต็มที่ในระยะเวลาใดระยะหนึ่ง และพร้อมที่จะประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้พอเหมาะกับวัย เช่น จะเดินและพูดได้เมื่อร่างกายมีความพร้อมวุฒิภาวะของมนุษย์จะเจริญเติบโตเป็นขั้นๆ ตามลำดับวัยของธรรมชาติ และมีกำหนดเวลาเป็นของตนเอง เช่น อวัยวะในการเปล่งเสียงของเด็กจะต้องเจริญเติบโตก่อนเด็กจึงจะพูดได้ เป็นต้น

2. การเรียนรู้ (Learning)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมต้องมีการเรียน การสอน มีแบบแผน และประสบการณ์ การเรียนรู้จะสมบูรณ์หรือไม่เพียงใด มีผลมาจากการฝึกหัดอบรมตลอดจนจะต้องมีความมุ่งหมายในการเรียนสิ่งนั้นๆ ด้วยวุฒิภาวะมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์มากอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้นถ้าเด็กยังไม่พัฒนามถึงวุฒิภาวะนั้น

3. หลักของพัฒนาการ (Principle of development)

- 3.1 พัฒนาการและเป็นไปตามแบบฉบับของมันเอง
- 3.2 พัฒนาการไม่ว่าด้านใดจะเริ่มจากส่วนใหญ่ไปสู่ส่วนน้อย
- 3.3 พัฒนาการเป็นสิ่งที่ดำเนินต่อเนื่องกันไปตลอดเวลาจนมีลำดับขั้นตอน

- 3.4 อัตราการพัฒนาการในแต่ละส่วนของร่างกายนั้นจะแตกต่างกัน
- 3.5 อัตราพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกัน
- 3.6 พัฒนาการของคุณสมบัติต่างๆจะสัมพันธ์กัน
- 3.7 พัฒนาการเป็นสิ่งที่เราอาจทำนายหรือคาดคะเนได้
- 3.8 พัฒนาการทุกด้านเกี่ยวข้องกันแยกกันไม่ได้
- 3.9 พัฒนาการดำเนินควบคู่ไปกับการเสื่อม (Growth and Decline)
- 3.10 ความสมดุลพฤติกรรมต้องการเวลา

จากหลักของพัฒนาการสามารถสรุปได้ว่าพัฒนาการคือ การเจริญเติบโตที่ให้คุณลักษณะใหม่หรือความสามารถใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปอย่างมีทิศทางและดำเนินไปตามเวลา สืบเนื่องกันไปตลอดเวลา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของมนุษย์ดำเนินการไปโดยอาศัยกระบวนการเปลี่ยนแปลง 2 ชนิดด้วยกันคือ การวิวัฒนาการ (Evolution) ซึ่งหมายถึง การสร้างลักษณะใหม่กับอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า การเสื่อมสลาย (Involution) ซึ่งหมายถึง การที่ลักษณะที่มีอยู่เดิมเสื่อมสลายหรือหายไปนักจิตวิทยาได้แบ่งช่วงวัยเด็กออกเป็น 3 ตอน คือ

1. วัยเด็กตอนต้น (Early child hood)
2. วัยเด็กตอนกลาง (Middle child hood)
3. วัยเด็กตอนที่ปลาย (Late child hood)

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะหัวข้อวัยเด็กตอนต้นเท่านั้น

เด็กวัยก่อนเข้าเรียนหรือวัยเด็กตอนต้น เริ่มตั้งอายุ 2 ขวบขึ้นไป จนถึงประมาณ 6 ขวบ เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการทุก ๆ ด้านเพิ่มขึ้นจากวัยทารก แต่พัฒนาการทางด้านร่างกายค่อนข้างช้าเด็กวัยนี้มีสภาพเด่น คือ อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากเป็นของตัวเอง ชอบปฏิเสธ หัวคือ ตั้งคมของเด็จะกว้างขวางขึ้น เด็กอายุ 5 - 6 ขวบ เริ่มใช้ไวยากรณ์อย่างง่าย ๆ รู้จักคำมากขึ้น ชอบซักถามและต้องการคำตอบที่ถูกต้อง เมื่อถามผู้ใหญ่ สามารถพูดคุยกเล่าเรื่องที่ตนสนใจได้ ชอบแสดงออก

แนวคิดพัฒนาการทักษะทางภาษาของเด็กอนุบาล

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วัย 4-6 ปี ว่าเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตและมีการพัฒนาทุกด้านอย่างรวดเร็ว ประสบการณ์ที่เด็กได้รับในช่วงนี้ จะเป็นการพัฒนาทักษะพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้และการดำเนินการดำรงชีวิตในอนาคต อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าสืบต่อไป จากความสำคัญดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้จัดการศึกษา

ระดับอนุบาลขึ้น โดยมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคม และสติปัญญา และได้จัดทำเอกสารแนวการจัดประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาระดับอนุบาล ให้ถูกต้องตามหลักการและสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2554 : 56)

การอนุบาลศึกษา หมายถึง การศึกษาของเด็กตั้งแต่ 0 - 6 ปี เป็นวัยของการวางพื้นฐานทางการศึกษาให้แก่เด็กในระยะเริ่มต้น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะถ้าหากว่าสามารถวางพื้นฐานให้เด็กได้ดำเนินงานโดยมีเจตคติที่ถูกต้อง มีนิสัยที่ดีให้แก่เด็กตามความสามารถและเหมาะสมกับวัยของเด็ก ก็จะทำให้เด็กเกิดการพัฒนาไปได้อย่างเต็มทีทุกด้าน (จินตนา หมูผึ้ง, 2552 : 38)

หลักการ

อนุบาลเป็นระยะที่สำคัญยิ่งของชีวิต ทั้งนี้เพราะเป็นช่วงที่เหมาะสมในกาวางรากฐาน และเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ รัฐได้กำหนดสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชน โดยระบุว่าเด็กทุกคนจะต้องได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐาน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรอบด้าน เพื่อให้การพัฒนาบรรลุถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ และสามารถใช้ชีวิตอย่างมีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ในทำนองเดียวกันแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 ได้กล่าวถึงนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กระดับอนุบาลศึกษาว่า เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามศักยภาพ ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้กำหนดหลักการสำหรับการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. ประสบการณ์ที่มุ่งตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคลที่เหมาะสมตามวัย
2. ประสบการณ์ที่มุ่งเสริมสร้างพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาเพื่อวางพื้นฐานชีวิตที่ดีให้แก่เด็ก
3. ประสบการณ์ที่มุ่งพัฒนาทักษะพื้นฐานเพื่อประสบความสำเร็จ

จุดมุ่งหมาย

แนวการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาลศึกษา ชั้นอนุบาลปีที่ 1 และชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนี้

1. มีร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรงสมบูรณ์ มีความสามารถในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้คล่องแคล่วและมีสุขนิสัยที่ดี
2. มีความสามารถในการใช้กระบวนการการเรียนรู้ มีประสาทสัมผัสที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และใช้ภาษาในการสื่อความหมายได้คล่องแคล่ว

3. มีความสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ตามวัย
4. มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
5. เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีคุณธรรมและจริยธรรม
7. มีความรัก ชื่นชม และภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมของชาติ
8. เห็นคุณค่า สามารถอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

อายุและระยะเวลาเรียน

1. **อายุ** การจัดการศึกษาระดับอนุบาลศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง 4 - 6 ปี โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

- 1.1 ชั้นอนุบาลปีที่ 1 การจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีอายุระหว่าง 4 - 5 ปี
- 1.2 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 การจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 - 6 ปี

2. **ระยะเวลาเรียน** การจัดการศึกษาระดับชั้นอนุบาล มีระยะเวลาในการจัดการศึกษา 2 ปี

การศึกษาแต่ละปีการศึกษาควรมีเวลาไม่น้อยกว่า 38 - 40 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน

ในวันหนึ่งมีช่วงเวลาและกิจกรรมครบตามตารางกิจกรรมประจำวัน (กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2554)

ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษา

ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษามีหลายทฤษฎีดังนี้ (ศรียา นิยมธรรม 2547 : 31-35)

1. ทฤษฎีความพึงพอใจแห่งตน (The Autism Theory หรือ Austistic Theory) ทฤษฎีนี้ถือว่าการเรียนรู้การพูดของเด็กเกิดจากการเลียนเสียงอันเนื่องมาจากความพึงพอใจที่ได้กระทำเช่นนั้น โมว์เรอร์ (Mower) เชื่อว่า ความสามารถในการฟัง และความเพลิดเพลินกับการได้ยินเสียงของผู้อื่นและตนเองเป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษา

2. ทฤษฎีการเลียนแบบ (The Imitation Theory) เลวิส (Lawis) ได้ศึกษาและเชื่อว่า พัฒนาการทางภาษานั้นเกิดจากการเลียนแบบ ซึ่งอาจเกิดจากการมองเห็นหรือการได้ยินเสียง การเลียนแบบของเด็กเกิดจากความพอใจ และความสนใจของตัวเอง ปกติช่วงความสนใจของเด็กนั้นสั้นมาก เพื่อที่จะชดเชยเด็กจึงต้องมีสิ่งเร้าซ้ำ ๆ กัน การศึกษากระบวนการในการเลียนแบบภาษาพูดของเด็กพบว่า จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นเมื่อพ่อแม่เลียนแบบเสียงของเด็กในระยะเล่นเสียงหรือในระยะที่เด็กกำลังเรียนรู้การออกเสียง

3. ทฤษฎีเสริมแรง (Reinforcement Theory) ทฤษฎีนี้อาศัยจากหลักทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าพฤติกรรมทั้งหลายถูกสร้างขึ้น โดยอาศัยการวางเงื่อนไข ไรน์โกลด์ (Rhiengold) และคณะ ได้ศึกษาพบว่าเด็กจะพูดมากขึ้นเมื่อได้รางวัล หรือได้รับการเสริมแรง

4. ทฤษฎีการรับรู้ (Motor Theory of Perception) ลิเบอ์แมน (Lieberman) ตั้งสมมติฐานไว้ว่า การรับรู้ทางการฟังขึ้นอยู่กับการเล่นเสียง จึงเห็นได้ว่า เด็กมักจ้องหน้าเวลาเราพูดด้วย การทำเช่นนี้อาจเป็นเพราะเด็กฟัง และพูดซ้ำกับตัวเอง หรือหัดเปล่งเสียงโดยอาศัยการอ่านริมฝีปาก แล้วจึงเรียนรู้คำ

5. ทฤษฎีความบังเอิญจากการเล่นเสียง (Babble Buck) ซึ่งธอร์น ไคค์ (Thomdike) เป็นผู้คิด โดยอธิบายว่า เมื่อเด็กกำลังเล่นเสียงอยู่นั้น เผลอมีเสียงบางเสียงไปคล้ายกับเสียงที่มีความหมาย ในภาษาพูดของพ่อแม่ พ่อแม่จึงให้การเสริมแรงทันที ด้วยวิธีนี้จึงทำให้เด็กเกิดพัฒนาการทางภาษา

6. ทฤษฎีชีววิทยา (Biological Theory) เล็นเบอร์ก (Lenneberg) เชื่อว่าพัฒนาการทางภาษา มีพื้นฐานทางชีววิทยาเป็นสำคัญ กระบวนการที่คนพูดได้ขึ้นอยู่กับอวัยวะในการเปล่งเสียง เด็กจะเริ่มส่งเสียงอ้อแอ้ และพูดได้ตามลำดับ

7. ทฤษฎีการให้รางวัลของพ่อแม่ (Mother Reward Theory) ดอลลาร์ด (Dollard) และ มิลเลอร์ (Miller) เป็นผู้คิดทฤษฎีนี้ โดยเกี่ยวข้องกับบทบาทของแม่ในการพัฒนาภาษาของเด็กว่า ภาษาที่แม่ใช้ในการเลี้ยงดูเพื่อเสนอความต้องการของลูกนั้น เป็นอิทธิพลที่ทำให้เกิดภาษาพูดแก่ลูก

พัฒนาการทางภาษาของเด็กอนุบาล

เนสเซล (Nessel, 1989 : 5-21 อ้างถึงในกึ่งกาญจน์ อังกสิทธิ์, 2555) ได้อ้างถึงผลงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษาของเด็กว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

ขั้นแรกเริ่ม (Pre language) เด็กอายุหนึ่งเดือนถึงสิบเดือน จะมีความสามารถจำแนกเสียงต่าง ๆ ได้ แต่ยังไม่มีความสามารถควบคุมการออกเสียง เด็กจะทำเสียงอ้อแอ้หรือเสียงแสดงอารมณ์ต่าง ๆ เด็กจะพัฒนาการออกเสียงขึ้นเรื่อย ๆ จนใกล้เคียงกับเสียงในภาษาจริง ๆ มากขึ้นตามลำดับเรียกว่าเป็น คำพูดเทียม (Pseudowore) พ่อแม่ที่ตั้งใจฟังและพูดตอบจะทำให้เด็กเพิ่มความสามารถในการสื่อสารมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 1 (10 - 18 เดือน) เด็กจะควบคุมการออกเสียงคำที่จำได้ สามารถเรียนรู้คำศัพท์ในการสื่อสารถึง 50 คำ คำเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับคน สัตว์ สิ่งของ หรือเรื่องราวในสิ่งแวดล้อม การที่เด็กออกเสียงคำหนึ่งหรือสองคำ อาจมีความหมายรวมถึงประโยคหรือวลีทั้งหมด การพูดชนิดนี้มีชื่อเรียกว่า Holphrastic Speech

ขั้นที่ 2 (18 - 24 เดือน) การพูดขั้นนี้จะเป็นการออกเสียงคำสองคำและวลีสั้น ๆ มีชื่อเรียกว่า Telegraphic Speech คล้าย ๆ กับโทรเลข คือมีเฉพาะคำสำหรับสื่อความหมายเด็กเรียนรู้คำศัพท์มากขึ้นถึง 300 คำ รวมทั้งคำกริยาและคำปฏิเสธ เด็กจะสนุกสนานกับการพูดคนเดียวในขณะที่ทดลองพูดคำ และโครงสร้างหลาย ๆ รูปแบบ

ขั้นที่ 3 (24 - 30 เดือน) เด็กจะเรียนรู้ศัพท์เพิ่มขึ้นถึง 450 คำ วลีจะยาวขึ้นพูดประโยคความเดียวสั้น ๆ มีคำคุณศัพท์รวมอยู่ในประโยค

ขั้นที่ 4 (30-36 เดือน) คำศัพท์จะเพิ่มมากขึ้นถึง 1,000 คำ ประโยคเริ่มซับซ้อนขึ้น เด็กที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามทางด้านจำนวนศัพท์และรูปแบบของประโยคอย่างชัดเจน

ขั้นที่ 5 (36-50 เดือน) เด็กสามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในครอบครัวและผู้คนรอบข้าง จำนวนคำศัพท์ที่เด็กรู้มีประมาณ 2,000 คำ เด็กใช้โครงสร้างของประโยคหลายรูปแบบ เด็กจะพัฒนาพื้นฐานการสื่อสารด้วยวาจาอย่างมั่นคง และเริ่มต้นเรียนรู้ภาษาเขียน

เยวพา เดชะคุปต์ (2548 : 48 - 49) ได้แบ่งขั้นตอนของพัฒนาการทางภาษาของเด็กเป็น 7 ระยะคือ

1. ระยะปะปะ (Random Stage หรือ Prelinguistic Stage) อายุแรกเกิด ถึง 6 เดือน ในระยะนี้เป็นระยะที่เด็กจะเปล่งเสียงดัง ๆ ที่ยังไม่มี ความหมาย การเปล่งเสียงของเด็กก็เพื่อบอกความต้องการของเขาและเมื่อได้รับการตอบสนอง เขาจะรู้สึกพอใจ ตัวอย่างเช่น เด็กจะร้องเมื่อถูกปล่อยให้อยู่คนเดียว เมื่อรู้สึกหิว ฯลฯ หรือเพราะรู้สึกเป็นสุขที่ได้ส่งเสียงออกมา เมื่อเด็กอายุได้ 6 เดือน จะเริ่มออกเสียง อ้อ-แอ้ และเริ่มเปล่งเสียงต่าง ๆ ซึ่งไม่มีผู้ใดเข้าใจหรือแยกแยะได้ นอกจากนักภาษาศาสตร์ ในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่ดีของการสนับสนุนให้เด็กมีพัฒนาการทางการพูด และเด็กที่มีสุขภาพดีทั้งกายและใจจะมีโอกาสพัฒนาทางภาษาได้ดีกว่าเด็กที่ไม่สบาย เจ็บป่วย ร้องไห้โยเย

2. ระยะแยกแยะ (Jargon Stage) อายุ 6 เดือน ถึง 1 ปี หลังจาก 6 เดือนขึ้นไป เด็กจะเริ่มเข้าสู่ระยะที่ 2 ซึ่งเด็กจะสามารถแยกแยะเสียงต่าง ๆ ที่เขาได้ยิน และเด็กจะรู้สึกพอใจที่จะได้ส่งเสียงและถ้าเสียงใดที่เขาเปล่งออกมาได้รับการตอบสนองในทางบวก เขาก็จะเปล่งเสียงนั้นซ้ำอีก ในบางครั้งเด็กจะเลียนเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ที่มีคนพูดคุยกับเขา

3. ระยะเลียนแบบ (Imitation Stage) อายุ 1-2 ปี ในระยะนี้เด็กจะเริ่มเลียนเสียงต่าง ๆ ที่เขาได้ยิน เช่น เสียงของพ่อแม่ ผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เสียงที่เปล่งออกมาอย่างไม่มี ความหมายจะค่อย ๆ หายไป และเด็กจะเริ่มรับฟังเสียงที่ได้รับการตอบสนองซึ่งนับว่าพัฒนาการทางภาษาจะเริ่มขึ้นอย่างแท้จริงที่ระยะนี้

4. ระยะขยาย (The Stage of Expansion) อายุ 2-4 ปี ในระยะนี้เด็กจะหัดพูด โดยจะเริ่มจากการหัดเรียกชื่อ คน สัตว์ และสิ่งของที่อยู่ใกล้ตัว เขาจะเริ่มเข้าใจถึงการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย ซึ่งเป็นการสื่อความหมายในโลกของผู้ใหญ่ การพูดของเด็กในระยะแรก ๆ จะเป็นการออกเสียงคำนามต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง นก แมว หมา ฯลฯ และคำคุณศัพท์ต่าง ๆ ที่เขาเห็น รู้สึกและได้ยิน ซึ่งในวัยต่าง ๆ เขาจะสามารถพูดได้ดังนี้

4.1 อายุ 2 ปี เด็กจะเริ่มพูดเป็นคำ โดยจะสามารถใช้คำนามได้ประมาณ 20 เปรอร์เซ็นต์

4.2 อายุ 3 ปี เด็กจะเริ่มพูดเป็นประโยคได้

4.3 อายุ 4 ปี เด็กจะเริ่มใช้คำศัพท์ต่าง ๆ และรู้จักการใช้คำเต็มหน้าและลงท้าย อย่างที่ผู้ใหญ่ใช้กัน

5. ระยะโครงสร้าง (Structure Stage) อายุ 4-5 ปี ระยะนี้เด็กจะเริ่มพัฒนาความสามารถ ในการรับรู้และการสังเกต เด็กจะเริ่มเล่นสนุกกับคำและรู้จักคิดคำและประโยคของตนเอง โดยอาศัย การสร้างจากคำ วลี ประโยคที่เขาได้ยินคนอื่น ๆ พูด เด็กจะเริ่มคิดกฎเกณฑ์ในการประสมคำ และ หาความหมายของคำและวลี ซึ่งเด็กจะเริ่มรู้สึกสนุกกับการเปล่งเสียงโดยเขาจะเล่นเป็นเกมกับเพื่อน ๆ หรือสมาชิกในครอบครัว

6. ระยะตอบสนอง (Responding Stage) อายุ 5-6 ปี ในระยะนี้เด็กจะมีความสามารถ ในการคิดและพัฒนาการทางภาษาสูงขึ้น เขาจะเริ่มพัฒนาภาษาไปสู่ภาษาที่เป็นแบบแผนมากขึ้น และ ใช้ภาษาเหล่านั้นกับสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว การพัฒนาทางภาษาของเด็กในวัยนี้ จะเริ่มต้นเมื่อเขาเข้าเรียน ในชั้นอนุบาลโดยเด็กจะเริ่มใช้ไวยากรณ์อย่างง่าย ๆ ได้รู้จักใช้คำที่เกี่ยวข้องกับบ้านและโรงเรียน ภาษาที่เด็กใช้ในการสื่อความหมายในระยะนี้ จะเกิดจากสิ่งที่เขามองเห็นและรับรู้

7. ระยะสร้างสรรค์ (Creative Stage) อายุ 6 ปีขึ้นไป ในระยะนี้ได้แก่ ระยะที่เด็กเริ่มเข้า โรงเรียน เด็กจะเล่นสนุกกับคำและหาวิธีสื่อความหมายด้วยตัวเลข เด็กในระยะนี้จะพัฒนา วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ทักษะในการสื่อความหมาย โดยใช้ถ้อยคำสำนวนการเปรียบเทียบและภาษาพูดที่เป็น นามธรรมมากขึ้นและเขาจะรู้สึกสนุกกับการแสดงความคิดเห็น โดยการพูดและการเขียน

จะเห็นได้ว่า พัฒนาการทางภาษาของเด็กอนุบาล ในระยะเริ่มแรกจะมีความสามารถ ในด้านการฟัง สามารถแยกแยะเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยิน และต่อมามีการเลียนแบบเสียงที่ได้ยินและ สามารถพูดเลียนแบบเสียงที่คุ้นเคยได้ เมื่ออายุ 4-5 ปี สามารถพูดเป็นประโยคง่าย ๆ ได้ สามารถสื่อสาร ได้และเมื่อเข้าปีที่ 6 จะพัฒนาไปสู่พื้นฐานการเขียน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการหรือความก้าวหน้าทางภาษาของเด็กมีดังนี้ (กรรณิการ์ พวงเกษม, 2545 : 20-21)

1. วุฒิภาวะ เมื่อเด็กมีความเจริญขึ้นตามลำดับ ความสามารถในการพูด การเขียนย่อม ตามมา นับตั้งแต่อายุ 15 เดือน ขึ้นไปแล้วเด็กจะใช้ภาษาพูดมากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งอายุ 36 เดือน จะสามารถใช้คำพูด 376 คำต่อวัน และเมื่ออายุ 48 เดือน จะพูดได้ 397 คำต่อวัน และสามารถใช้คำ วิเศษณ์ และคำคุณศัพท์เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และนอกจากนั้นถ้าหากมีสมาธิดีก็จะจดจำสิ่งที่ได้ยิน ได้ฟัง มาเล่าต่อให้คนอื่นทราบ

2. สิ่งแวดล้อม ถ้าหากพ่อแม่ ผู้ปกครองสนใจเอาใจใส่ พยายามพรัสอนให้เด็กพูดคุย และหัดอ่านหัดเขียนอยู่ตลอดเวลา เด็กจะมีความพร้อมทางภาษามาก โดยเฉพาะครอบครัวที่มีการศึกษาสูง

ย่อมมีส่วนสร้างความเจริญทางภาษาให้เด็กได้ดีกว่าครอบครัวที่มีฐานะยากจน ซึ่งส่วนมากไม่ค่อยสนใจในเรื่องภาษาของบุตรหลานของตนเท่าที่ควร

3. การเข้าใจความหมายภาษาที่ใช้พูด ถ้าอยู่ในวงแคบศัพท์ก็พื้น ๆ ธรรมดาแต่ถ้าหากอยู่ในชุมชนที่กว้างใหญ่ เด็กก็สามารถเข้าใจคำ ประโยค วลีที่มีความหมายต่าง ๆ ได้ดี ฉะนั้นการพูดอะไรก็ตามที่เด็กเพียงแต่เลียนคำพูด เลียนเสียงพูด ผู้ใหญ่จึงควรได้ย้อนถามเขาดูบ้างว่าที่พูด ๆ นั้นเข้าใจเพียงใด เปรียบเสมือนคนไทยที่พูดคำต่างประเทศตามเขาแต่ออกเสียงผิด ความหมายก็ย่อมจะเปลี่ยนไปได้ ดังนั้นเพื่อป้องกันความผิดพลาดดังกล่าว จึงควรได้ย้อนถามความหมายในสิ่งที่เด็กพูดได้แต่ไม่เข้าใจความหมายด้วย

4. การให้มีพัฒนาการทั้งหมด (Develop as a Whole) เราจะต้องให้เด็กมีรูปร่างที่ดี หน้าตาสดใส สะอาดกายใจ สมองก็ต้องให้ดี สุขภาพสมบูรณ์ และสังคมก็ต้องดี จึงจะทำให้เด็กมีความเจริญทางภาษาได้ดี ไม่ควรแต่เพียงว่าให้อ่านได้เขียนได้เท่านั้น เราต้องคำนึงถึงหลักของความต้องการความสนใจจากเพื่อน ๆ ของเด็กด้วย ถ้าหน้าตาสกปรกเพื่อน ๆ ก็ย่อมไม่พูดคุยด้วย โอกาสที่จะมีความเจริญทางภาษาพูดก็ยิ่งเสียเปรียบคนที่รูปร่าง หน้าตา สะอาดสดใส

5. ขั้นตอนและการจัดชั้นเรียน การจัดโรงเรียนแบบไม่มีชั้น แต่อาศัยความสามารถทางภาษาเป็นแนวก็น่าจะได้ลองจัดให้เป็นที่แพร่หลายต่อไป หลักสูตรและขั้นตอนการสอนบางบทก็น่าจะสับเปลี่ยนไปได้ตามระดับความสามารถและความพร้อมของนักเรียน จึงมีข้อที่น่าสังเกตว่าบางแห่งสอนบทเรียนยากก่อน แล้วกลับมาสอนบทธรรมดาภายหลังโดยอ้างแต่หลักสูตร ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ครูผู้สอนน่าจะสามารถในการวินิจฉัยบทเรียนนั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง

6. การมีส่วนร่วม (Participation) กิจกรรมใด ๆ ก็ตามเด็ก ๆ ควรมีส่วนร่วมทุกครั้ง ทุกคนไม่ควรเลือกที่รักมักที่ชังจะต้องพิจารณาความสามารถของเด็กเป็นรายบุคคลและกำหนดงานให้ทำร่วมกับเพื่อน ๆ ตามใจสมัคร หรือครูกำหนดกลุ่มให้บางครั้ง การทำงานเป็นกลุ่ม การทำงานเป็นกลุ่มย่อย การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มีส่วนช่วยให้เด็กมีความเจริญทางภาษาได้อย่างมาก

นอกจากนี้ สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 49-50) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กว่าควรประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 2 ประการคือ

1. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาและถิ่นที่อยู่ของบิดา มารดาอันเนื่องมาจากการแบ่งชนชั้น ไม่เท่าเทียมกันในสังคมเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็ก แม็คคาธิ (McCarthy, 1997 : 603) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษาพูดของเด็กพบว่าความแตกต่างทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจและอาชีพมีผลต่อพัฒนาการทางภาษาพูดของเด็ก เด็กที่อยู่ในฐานะเศรษฐกิจและสังคมสูง จะใช้ภาษาได้ดีกว่าตั้งแต่อายุยังน้อย และเด็กที่อยู่ในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มักจะใช้คำถามอย่างเดี๋ยวดติดต่อกันไป ซึ่งแสดงว่ายังมีภาวะทางด้านภาษาไม่ดีพอ

ส่วนทางด้านการศึกษาของบิดา มารดานั้น ฟิชเชอร์ (Fisher, 1993 : 483) ได้ศึกษาวิจัยและพบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวซึ่งบิดามารดาเป็นผู้ชำนาญการได้รับการศึกษาอย่างดี จะมีพัฒนาการทางภาษาที่ดีที่สุด และถิ่นที่อยู่สามารถเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาได้

2. ขนาดครอบครัว เพศ และอายุ เป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาอีกประการหนึ่ง โดยจอห์นสัน (Johnson, 1974 : 265 อ้างถึงใน สุภาวดี ศรีวรรณนะ, 2542 : 49-50) ได้ศึกษาเปรียบเทียบขนาดของครอบครัวว่ามีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการทางภาษาหรือไม่ พบว่า ครอบครัวที่มีการอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดีไม่มีพี่น้องมาก จะมีพัฒนาการทางภาษาได้เร็ว และดีกว่าครอบครัวที่มีพี่น้องมาก ถ้ามีพี่น้องมากคนโต และคนสุดท้ายมักมีพัฒนาการทางภาษาที่ดีกว่าลูกคนกลาง ส่วนเพศและอายุ พบว่า เด็กหญิงมีความสามารถทางภาษาคือดีกว่าเด็กชาย ส่วนอายุนั้นจะพบว่าเด็กตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไปจะมีพัฒนาการทางภาษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พอถึงวัยเข้าโรงเรียนแล้วจึงลดลงตามลำดับ

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กอนุบาล ควรประกอบด้วยวุฒิภาวะหรือความพร้อมของพัฒนาการทุกด้าน เพศ อายุ ขนาดของครอบครัว สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งบุคคลและสถานที่ ตลอดจนบุคลิกภาพ

จิตวิทยาการเรียนรู้ของเด็กอนุบาล

จิตวิทยาการเรียนรู้หรือจิตวิทยาการเรียนการสอน เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการนำเอาหลักจิตวิทยามาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนหรือการเรียนรู้ โดยมีขอบข่ายที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ศึกษาถึงธรรมชาติของการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนถึงธรรมชาติของการคิด การจำ และการลืม
2. ศึกษาถึงเขavnปัญญา ความถนัด ความสนใจ และทัศนคติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับการเรียนรู้
3. ศึกษาถึงบุคลิกภาพ การปรับตัว และวิธีการปรับพฤติกรรม

การเรียนรู้ทางภาษา

ภาษาประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ เสียง ความหมายและไวยากรณ์ และการที่เด็กเล็กเรียนภาษาได้นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการ อาทิ ความพร้อมด้านสรีรวิทยา (Physiological Level) ซึ่งเป็นระบบทำงานของเซลล์ประสาท และระบบอวัยวะต่างๆ ในการรับฟัง และพูดที่ถือเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญนอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกอื่น ๆ อีก เช่น สิ่งแวดล้อม และสังคม อย่างไรก็ตาม การที่เด็กจะเรียนรู้ภาษาได้ดีครูควรมีเทคนิควิธีการ ดังนี้ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548 : 114-115)

1. ครูควรตรวจสอบความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนว่า ได้มีความรู้เดิมในด้านภาษาเป็นอย่างไร เพื่อจะได้จัดเนื้อหาใหม่ให้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาเดิมของผู้เรียน
2. ตรวจสอบเนื้อหาวิชาด้านภาษาที่จะสอน ให้มีความหมายกับผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นเพราะสิ่งที่มีความหมายและการใช้บ่อยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ภาษาในระดับต้น ๆ ครูจึงควรเตรียมเนื้อหาทั้งภาษาเขียน ภาษาพูด ให้เหมาะสมกับวัยและชั้นของผู้เรียนด้วย
3. ตั้งวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจกับสิ่งที่คาดหวังว่าจะให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ขึ้น การเรียนรู้โดยการตั้งใจหรือตั้งใจนั้นได้ผลสูงกว่าการเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ ครูจึงจำเป็นต้องเตรียมผู้เรียนก่อนที่จะเริ่มเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความตั้งใจและรู้วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเรียน
4. จัดให้มีการฝึกหัดอย่างเหมาะสม การฝึกหัดกับการเรียนรู้ทางภาษาจำเป็นต้องมีคู่กันเสมอ เพราะเป็นการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสตอบสนองให้เกิดความชำนาญเพิ่มขึ้น และเพื่อให้เกิดการจำได้นอกเหนือจากความเข้าใจ ครูจะกำหนดบทเรียนให้เหมาะสมแก่การฝึกด้วย รวมทั้งมีการทดสอบความรู้และความสัมฤทธิ์ผลในการเรียนจนเป็นที่พอใจ
5. ให้มีความรู้ที่จะตอบสนองได้อย่างถูกต้อง การที่ผู้เรียนจะเกิดความรู้ที่จะตอบสนองอย่างถูกต้อง จำเป็นที่ครูจะต้องพิจารณาใช้การบอกแนะและการเสริมแรงการบอกแนะและการเสริมแรง ทำให้ผู้เรียนได้รู้วิธีที่ถูกต้อง ทำให้การเรียนรู้ขั้นต่อไปง่ายและเข้าใจดีขึ้น เช่น ความสามารถออกเสียงคำต่าง ๆ ได้ถูกต้อง ความหมายก็ทำให้อ่านเรื่องราวได้ดีขึ้น
6. จัดสภาพการณ์ที่ลดสิ่งขัดขวาง โดยการพิจารณาเนื้อหาวิชาที่คล้ายคลึงกันและที่ใกล้เคียงกันให้นำมารวมเข้าด้วยกัน และถ้าต่างกันก็ควรแยกแยะให้เห็นความแตกต่าง หากครูต้องการเน้นความแตกต่างก็ต้องแสดงให้เด่นชัด
7. จัดวิธีวัดผลที่เหมาะสม โดยพิจารณาว่าตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่ รวมทั้งให้สอดคล้องกับพื้นฐาน เนื้อหาที่ผู้เรียนได้รับด้วย

การเรียนรู้ทางภาษาของเด็กอนุบาล ครูสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาภาษาของเด็กในช่วงของกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวัน นั่นคือการจัดกิจกรรมตั้งแต่เช้าถึงเย็นในระหว่างเวลา 8.00 น.-15.00 น. ซึ่งครูสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาทางภาษาของเด็กทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 : 48-49) แต่ทั้งนี้ก็ไม่จำเป็นต้องจัดตามตัวอย่างทุกช่วงเวลา แต่ควรพิจารณาเลือกจัดตามความเหมาะสม โดยให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละวัน ตลอดจนดูความสนใจของเด็กอีกด้วย

ความสัมพันธ์ของภาษากับการคิด

นักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความเห็นพ้องกันว่าภาษากับการคิดมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การคิดเป็นรูปของพฤติกรรมชนิดหนึ่งที่ใช้สัญลักษณ์เป็นตัวแทนของสิ่งของ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ แต่สัญลักษณ์ก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะคำต่าง ๆ ในภาษาที่เราใช้อยู่ทุกวัน แต่ยังรวมไปถึงสัญลักษณ์ประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ ป้ายจราจร เป็นต้น แต่ภาษาก็เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้มากกว่าสัญลักษณ์ประเภทอื่น ๆ ที่ต้องใช้การคิดเป็นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 3-4) ได้อธิบายว่า สมองเริ่มมีปฏิบัติการทางภาษาจริงจึงมาตั้งแต่ทารกอายุได้ราว 18 เดือน หรือ 1 ขวบครึ่ง สมองส่วนรับเสียงจะพัฒนาไปก่อน ส่วนการเปล่งเสียงนั้นพัฒนาช้ากว่า ถ้าเราบอกให้เด็กขวบครึ่งทำอะไร เด็กก็ทำตามได้เขาเข้าใจแต่ยังพูดไม่ได้ เพราะสมองยังไม่พร้อมสำหรับการพูดออกมา พัฒนาการทางภาษาของเด็กก่อนคลอดเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะจะทำให้เด็กแสดงความคิดและตัวตนออกมาได้ นอกจากนี้นักประสาทวิทยาได้อธิบายไว้ว่า สมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ภาษานั้นไม่ได้ทำงานส่วนเดียวโดด ๆ ตามลำพังแต่มันทำงานร่วมกับส่วนรับภาพกล่าวคือ ขณะรับเสียง สมองจะทำการประมวลผลข้อมูลจากเสียงที่ได้ยิน เช่น ได้ยินคำว่า ดวงดาว ต้นไม้ ฯลฯ จากนั้นสมองก็จะนำเสียงที่ได้ยินนั้นไปเชื่อมกับภาพที่จำได้ หรือภาพที่มองเห็น จากนั้นสมองก็จะจัดการเก็บข้อมูลเสียงและภาพที่เชื่อมโยงกันทั้งหมดนี้เอาไว้ในความจำ (Memory) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ภาษาหรือเข้าใจภาษา หรือเป็นความสัมพันธ์ของภาษากับการคิด

การคิดเป็นกระบวนการทำงานของสมองในส่วนที่เรียกว่านีโอคอร์เท็กซ์ ซึ่งเป็นสมองส่วนที่มีหน้าที่เกี่ยวกับความฉลาดและการคิดของคน ความฉลาดและความคิดเป็นสิ่งที่มาจากความรู้สึกนึกคิดของสมอง สมองจะมีความสามารถในการที่จะเรียนรู้และมีประสบการณ์มากขึ้น เก็บข้อมูลได้มากขึ้น มนุษย์เราเมื่อมีการรับรู้ข้อมูล ข้อมูลต่าง ๆ จะถูกจัดเก็บโดยวิธีการจำ การคิด การให้เหตุผล การจัดโครงสร้าง การเชื่อมโยงสัมพันธ์ การแก้ปัญหา หรือการผสมผสานระหว่างวิธีการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ส่วนผลผลิตมักจะออกมาในรูปของการใช้การเคลื่อนไหวร่างกาย ภาษาทั้งการพูด การเขียน การแสดงท่าทาง การแสดงสีหน้าและแววตา การทำงานของการคิดนี้ ถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ทำงานตามที่ควรจะเป็นผลก็คือมีความผิดปกติเกิดขึ้น

ในปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการทำงานของสมองในด้านกระบวนการคิดและกระบวนการเรียนรู้ว่าสมองทำงานอย่างไร การแบ่งการทำงานของสมองโดยเฉพาะในด้านการควบคุมการคิด ประสาทรับรู้และด้านการเคลื่อนไหวของสมองทั้ง 2 ซีก คือ ซีกซ้าย และซีกขวา สมองแต่ละซีกจะทำงานและมีหน้าที่ต่างกัน สมองซีกซ้ายจะควบคุมการทำงานของร่างกายซีกขวา ส่วนสมองซีกขวาจะควบคุมการทำงานของร่างกายซีกซ้าย สมองซีกซ้ายจะมีปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งนำเข้าไปในเชิงตรวจสอบ

วิเคราะห์พิจารณาในเชิงจัดระบบและเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นพื้นฐานสู่การเรียนรู้เชิงทักษะและเชิงเหตุผล เช่น กฎเกณฑ์ของการพูด การอ่าน และคณิตศาสตร์ สมองซีกขวาจะควบคุมเกี่ยวกับความคุ้นเคยและพื้นฐานของพื้นที่ ความสามารถพิเศษ การตระหนักของร่างกายและการยอมรับ การจำหน้าตา

การพัฒนาทางสติปัญญาด้านการคิด จะเกิดขึ้นได้โดยเด็กจะต้องผ่านพัฒนาการที่สำคัญ 4 ขั้น ที่เพียเจท์กล่าวถึง สติปัญญาจะงอกงามได้ต้องเกี่ยวข้องกับโครงสร้างและการทำงานของสมอง ระบบของสติปัญญาจะเปลี่ยนแปลงเป็นขั้น ๆ ตามประสบการณ์ที่เด็กได้รับ โดยสิ่งเร้าจะรวมเข้าไปในโครงสร้างของการคิดพัฒนาเป็นขั้นก่อนการคิดรวบยอดและพัฒนาสู่ขั้นการคิดรวบยอด การทำงานของสติปัญญาจะเริ่มจากการรับรู้และรวบรวมไว้กลายเป็นข้อมูลต่าง ๆ ในสมอง การทำงานของสมองจะทำงานทั้งซีกซ้ายและซีกขวาไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะสมองซีกซ้ายนั้นจะทำงานเกี่ยวกับภาษา ความมีเหตุผล คิดเป็นคำพูด หรือการใช้ภาษา ฯลฯ

สมองมีตำแหน่งรับรู้ต่าง ๆ กัน ได้แก่ ส่วนรับภาพ (Visual Cortex) ส่วนรับเสียง (Auditory Cortex) ส่วนรับสัมผัสและรับรู้การเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย (Sensory Cortex) สมองส่วนต่าง ๆ เหล่านี้จะพัฒนาขึ้นมาได้ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับการกระตุ้นของสิ่งแวดล้อมภายนอก สมองของเด็กที่เข้าใจเกี่ยวกับภาพ เสียง และสัมผัสแบบต่าง ๆ มีความสำคัญมาก เพราะข้อมูลจากภาพ เสียง และสัมผัสเหล่านี้จะก่อรูปขึ้นเป็นเรื่องราวที่จะรับรู้ เข้าใจซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ ได้ในที่สุด สมองส่วนหน้านั้นมีหน้าที่คิดตัดสินใจ เชื่อมโยงการรับรู้ไปสู่การกระทำที่เป็นลำดับขั้นตอน เช่น ฟังเข้าใจ พูดสื่อสารออกมาได้อ่านได้ ก็โดยการที่สมองส่วนหน้าจัดการเชื่อมโยงข้อมูลจากภาพ เสียง และสัมผัสนำมาประมวลผลแล้วเปลี่ยนเป็นปฏิบัติเป็นลำดับก่อนหลังอย่างถูกต้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 : 15)

การเรียนรู้ภาษาของเด็กก่อนนุบาล เป็นการเรียนรู้ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับการคิดซึ่งเป็นพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กก่อนนุบาล การถ่ายทอดความรู้สึกลึกซึ้งซึ่งกันและกันเพื่อให้มีความเข้าใจกันในสังคม จำเป็นต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเป็นสำคัญ ภาษาถือได้ว่ามีหน้าที่ในการสื่อความคิด คือเป็นสะพานเชื่อมโยงความคิดของมนุษย์ไปสู่กันและกันได้ ดังนั้นภาษาและความคิดจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

จากการศึกษาทักษะทางภาษาของเด็กก่อนนุบาล สรุปได้ว่าการเรียนรู้ทางภาษาเกิดจากความพร้อมทางด้านร่างกาย สติปัญญาการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การเสริมแรง พัฒนาการทางภาษาเกิดขึ้นจากความพึงพอใจแห่งตน การเลียนแบบ การได้รับการเสริมแรง ฯลฯ พัฒนาการทางภาษาของเด็กในระยะแรกประมาณ 1 เดือน เด็กสามารถจำแนกเสียงต่าง ๆ ได้ และจะพัฒนาก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ จนประมาณ 4 - 5 ปี เด็กจะสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อ

พัฒนาการทางภาษาของเด็ก ได้แก่ วุฒิภาวะ สิ่งแวดล้อม สถานภาพทางสังคม ฯลฯ อย่างไรก็ตาม เด็กอนุบาลจะเรียนรู้ภาษาได้ดี เมื่อเด็กมีความพร้อม ซึ่งความพร้อมของเด็กสามารถสอนหรือเตรียมให้แก่เด็กได้โดยการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่เด็ก นอกจากนี้ นักจิตวิทยาได้ให้แนวคิดไว้ว่าภาษาและการคิดมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันอย่างใกล้ชิด เพราะมนุษย์เมื่อมีการสื่อสารจะเก็บข้อมูลต่าง ๆ โดยวิธีการจำ เด็กอายุขวบครึ่งเริ่มมีพัฒนาการของภาษาในส่วนที่รับเสียงและเปล่งเสียงพูด แต่การพูดจะพัฒนาค่อนข้างช้ากว่าการฟังการจัดประสบการณ์ทางภาษาที่ดีให้แก่เด็ก

ความสามารถทางภาษาของเด็กอนุบาล

การแสดงความสามารถของเด็กอนุบาล สังเกตได้จากการแสดงออกมาทางพฤติกรรม ซึ่งการที่จะสังเกตว่าเด็กมีการแสดงความสามารถทางพหุปัญญาด้านใด พิจารณาจาก ความสนใจ ความคล่องแคล่วรวดเร็วในการปฏิบัติกิจกรรม การตั้งใจหรือมีใจจดจ่อมุ่งมั่นต่อการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ จนสำเร็จและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการสังเกตจำเป็นต้องพิจารณาสภาพความพร้อมทางกาย และจิตใจไปด้วย เด็กอนุบาลมีการแสดง ความสามารถทางด้านภาษา ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียนมีการแสดงออกดังนี้ (เบญญา แสงมณี, 2545 : 100-101)

1. การฟัง คือ มีความสามารถในการฟังคำพูด ฟังการเล่านิทานและฟังการอ่านได้เข้าใจ สามารถที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด เป็นประโยคได้เรื่องราว เช่น ฟังคำพูด/คำสั่งที่ต่อเนื่องและปฏิบัติตามได้ถูกต้อง ตอบคำถามตามความคิดของตนเองได้ แสดงท่าทางทำคำสั่งได้ถูกต้อง มีสมาธิในการฟัง ฟังแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดได้ ชอบฟังนิทานเรื่องเล่าชอบฟังนิทานประเภทเทพนิยายมากที่สุด ชอบแสดงบทบาทสมมติตามเรื่องชอบมากจำเรื่องที่ชอบได้

2. การพูด คือ มีความสามารถที่จะพูดออกมาให้คนอื่นฟังรู้เรื่องและเข้าใจ เช่น พูดเรื่องที่สนใจได้ การตอบคำถาม ชอบซักถามและต้องการคำตอบ สนทนาและแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ตั้งคำถามที่มีเหตุผล เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ พูดได้คล่องสนใจ คำถามใหม่ ๆ บอกที่อยู่ ชื่อ นามสกุล อายุได้ ชอบร้องเพลง จำเนื้อเพลงได้ สนทนาโต้ตอบ/เล่าเป็นเรื่องราวได้ชอบสนทนากับเพื่อน ๆ หรือผู้ใหญ่ มากกว่าการเล่นสิ่งของและมีความสุขมากเมื่อได้สนทนากับผู้อื่น

3. การอ่าน คือ มีความสามารถในการอ่านคำง่าย ๆ ในนิทานได้เปิดและทำทำอ่านหนังสือ พร้อมทั้งเล่าเรื่องไปด้วย

4. การเขียน คือ มีความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อในการจับดินสอสามารถขีดเขียนได้ตามระดับความสามารถ สังเกตได้จากการใช้สีลามือ การลากเส้นต่าง ๆ การขีดเขียนโดยอิสระเสรี การวาดภาพระบายสี ปั้น นึก ตัดปะ เขียนชื่อของตนเอง คำข้อความที่ลอกแบบหรือจำมา

แนวทางการส่งเสริมความสามารถทางภาษาให้เด็กอนุบาล

วิลินดา พงศ์ธราชิก (2547 : 16-17) ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมความสามารถทางภาษาให้แก่เด็กดังนี้

1. จัดกิจกรรมให้เด็กเรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกัน อาจจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก โดยเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการ และฝึกความสามารถทางด้านต่าง ๆ ให้กับเด็กเช่น ความสามารถด้านดนตรี ความสามารถด้านภาษา ความสามารถด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ ความสามารถด้านการเคลื่อนไหวและร่างกาย ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ ความสามารถด้านการเข้าใจตนเอง และความสามารถด้านธรรมชาติวิทยา

2. เด็กและครูร่วมกันวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อเป็นการพัฒนาความสามารถในด้านตนเองถนัดหรือมีความสามารถพิเศษ

3. การเรียนรู้ของเด็กเกิดจากความต้องการที่ต่อเนื่องจากการเรียนรู้ในเรื่องหนึ่งและเด็กยังสนใจ ครูควรจะช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำ นอกจากนี้อาจเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองโดยครูไม่ได้กระตุ้น

4. ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่โดยส่งเสริมให้มีการจัดมุมประสบการณ์สำหรับเด็กให้เลือกทำกิจกรรมที่สนใจ และแสดงความสามารถที่ตนเองถนัด

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543 : 52-53) ได้กล่าวถึงแนวทางในการส่งเสริมความสามารถทางภาษาของเด็กดังนี้

1. การจัดกิจกรรมยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยมีครูคอยแนะนำ และให้การสนับสนุนการเรียนรู้ เน้นการค้นพบ ซึ่งเน้นให้เด็กเป็นผู้ปฏิบัติ และทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองให้เกิดการค้นพบตนเอง

2. เด็กควรจะได้เรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เช่น ภายในชุมชนของตัวเอง จากการทำทัศนศึกษา เป็นต้น

3. ครูศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ ให้กับเด็กทำให้เด็กไม่เกิดความเบื่อหน่ายในกิจกรรมที่ซ้ำซาก

4. จัดกิจกรรมแบบบูรณาการการเรียนรู้ และเพิ่มทักษะความสามารถของเด็กโดยส่งเสริมศักยภาพของเด็กในทุก ๆ ด้าน

5. ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในด้านการอยู่ร่วมกัน เช่น การทำงานกลุ่ม

6. ส่งเสริมการเข้าใจในตนเอง รู้จักส่วนดี ส่วนที่บกพร่องของตนเองและความเข้าใจผู้อื่น สามารถชื่นชมกับความสำเร็จของผู้อื่น

7. โรงเรียนเป็นสถานที่ที่สนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก เป็นสถานที่ที่ส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในด้านต่าง ๆ

กฤษริ คำชาย (2544 : 159-160) ได้กล่าวว่า การส่งเสริมความสามารถทางพหุปัญญาให้ดี ไม่ว่าจะเป็นในด้านใดก็ตาม ถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมที่ตรงตามความสามารถ ก็จะทำให้เด็กพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วกว่าเด็กคนอื่น ดังนั้นควรที่จะส่งเสริมความสามารถทางพหุปัญญาให้กับเด็กเพื่อการเรียนรู้ ดังนี้

1. ต้องรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กในทุก ๆ ด้าน เพราะจะช่วยให้การเรียนการสอนและการประเมินการเรียนรู้ของเด็กสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน
2. กระตุ้นให้เด็กได้ใช้ความสามารถทุก ๆ ด้านร่วมกันในการเรียนรู้สิ่งที่อยากเรียน
3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเป็นกิจกรรมที่ต้องทำโดยอาศัยการผสมผสานกันของความคิดเหตุผล

4. กระตุ้นให้เด็กตอบคำถาม โดยการใช้เหตุผล

5. สังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กว่าเป็นไปตามลำดับขั้นหรือไม่เพื่อที่จะได้ทราบถึงจุดบกพร่องในการเรียนรู้ของเด็ก

6. หากพบว่าเด็กเรียนรู้ หรือเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ช้ากว่าคนอื่น ๆ ควรจะช่วยเหลือ เพราะอาจเป็นไปได้ว่าเด็กมีความสามารถเพียงเท่านี้

7. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ส่งเสริมความสามารถในทุก ๆ ด้าน เช่น
 - 7.1 การอ่าน การเล่น และการเขียนเรื่อง (ด้านภาษา)
 - 7.2 การเล่นนิทาน และให้เด็กเดาว่าตอนจบจะเป็นอย่างไร (ด้านตรรกะ)
 - 7.3 การเขียนภาพ ลอกแบบ หรือวางผังที่จะตกแต่งพื้นที่ (ด้านมิติสัมพันธ์)
 - 7.4 การฟังเสียงดนตรี หรือเสียงต่าง ๆ (ด้านดนตรี)
 - 7.5 การเดินรำ การละเล่นไทย เช่น มอญซ่อนผ้า งูกินหาง โพงพาง (ด้านการเคลื่อนไหวและร่างกาย)
 - 7.6 การสวมบทบาทต่าง ๆ การใช้ภาษาท่าทาง (ด้านมนุษยสัมพันธ์)
 - 7.7 การบอกถึงความต้องการของตนเอง (ด้านการเข้าใจตนเอง)
 - 7.8 การปลูกต้นไม้ การเลี้ยงสัตว์ และการบันทึกการเจริญเติบโต (ด้านธรรมชาติวิทยา)

วิธีการส่งเสริมความเก่งด้านภาษา

ที่วาด

1. เล่นนิทานให้ฟังหรือให้มีเวลาฟังการเล่านิทานเป็นประจำกับเพื่อน ๆ หรือผู้ชื่นชอบ
2. ให้เด็กเล่าเรื่องราวของตนเอง ผลงานที่ทำและสิ่งที่พบเห็นเสมอๆ เช่นฝึกบรรยายภาพ
3. อ่านหนังสือให้ฟังสม่ำเสมอ
4. ร้องเพลง
5. เล่นบทบาทสมมติ
6. การเล่านิทานประกอบภาพ
7. ให้เล่าข่าว
8. เล่นปริศนาคำทาย
9. จัดมุมหนังสือที่น่าสนใจและหมุนเวียนหนังสือ นิทานให้เด็กอ่านเสมอๆ
10. ให้ท่องคำคล้องจอง

การประเมินความสามารถทางภาษาของเด็กอนุบาล

การประเมินผลทางทฤษฎีพหุปัญญาจะเป็นการประเมินผลงานจริงและในสภาพจริง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือประเมินและวิธีการประเมินที่หลากหลาย เครื่องมือที่สำคัญ คือ การสังเกต องค์ประกอบที่สำคัญในการประเมินสภาพจริง คือ การจัดเก็บเอกสารข้อมูลของผลงานและ กระบวนการการแก้ปัญหาของผู้เรียน มีวิธีการจัดเก็บเอกสารข้อมูลไว้ดังนี้ (อารี สันหลวี, 2550 : 116-119)

1. การบันทึก (พฤติกรรมทางด้านวิชาการและความสัมพันธ์กับเพื่อน)
2. การเก็บตัวอย่างผลงาน
3. การใช้แถบบันทึกเสียง
4. การใช้ VDO เทป
5. การจัดเก็บภาพถ่าย
6. การบันทึกประจำวันของผู้เรียน
7. การบันทึกความก้าวหน้าทางการเรียน
8. การใช้สังคัมมิตี ทั้งด้านบวกและด้านลบ
9. การทดสอบแบบไม่เป็นทางการ
10. การใช้แบบทดสอบมาตรฐานอย่างไม่เป็นทางการ
11. การประเมินแบบอิงเกณฑ์
12. การใช้แบบสำรวจ

13. การทำแผนที่ห้องเรียน

14. การทำบันทึกปฏิทินประจำวัน

จากการศึกษาการประเมินความสามารถทางภาษาของเด็กอนุบาล สรุปว่า วิธีการประเมินที่หลากหลายที่ จะช่วยให้ครูและผู้เกี่ยวข้องได้รวบรวมข้อมูลที่หลากหลายและมากเพียงพอเกี่ยวกับความสามารถของผู้เรียน การจัดเก็บผลงานของเด็กอนุบาลที่ให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมเสริมศักยภาพพหุปัญญา จะเป็นผลงานที่เป็นแบบบันทึกซึ่งผลงานดังกล่าวนี้จะสะท้อนให้เห็นความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

การจัดกิจกรรมพัฒนาภาษาด้านการพูดเล่าเรื่อง

ชัยวุฒิ สินธวงสานนท์ (2546) กล่าวว่า หลักสูตรการศึกษาอนุบาล พุทธศักราช 2546 เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านเหมาะสมกับวัย จึงกำหนดจุดหมายของหลักสูตรด้านสติปัญญาไว้ว่า เด็ก 3-5 ปี ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมีทักษะในการแสวงหาความรู้ อีกทั้งคุณลักษณะตามวัยซึ่งเป็นความสามารถของเด็ก 5 ปี พัฒนาการทางสติปัญญา ควรสนทนาโต้ตอบและเล่าเป็นเรื่องราวได้ เมื่อพิจารณาจากผลการประเมินพัฒนาการและจุดหมายของหลักสูตรกับคุณลักษณะตามวัยแล้ว เด็กจึงควรได้รับการพัฒนาภาษาด้านการพูดเล่าเรื่องให้มีความเหมาะสมกับวัย

ธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารและสะท้อนถึงกระบวนการคิดของมนุษย์ โดยใช้การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนเป็นสื่อกลางของการคิดและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2546) กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์ที่ถูกควรเริ่มต้นด้วยการพัฒนาความคิดก่อน โดยมีภาษาเป็นหน่วยสำคัญในการช่วยให้คนเราได้พัฒนาความคิดอย่างต่อเนื่อง ความรู้จะเกิดขึ้นอย่างประจักษ์จากกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาภาษาพูด ภาษาเขียน ซึ่งครูจะเห็นได้ชัดเจนว่าเด็ก ๆ นั้นอาศัยภาษาเป็นสื่อในการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีความหมายในกระบวนการเรียนรู้ทั่ว ๆ ไปของเด็กในโรงเรียน

ปรัชญาแนวคิดที่มีความสำคัญในการพัฒนาภาษาของเด็กทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ก็คือปรัชญาแนวคิดในการเรียนรู้ภาษาอย่างธรรมชาติแบบองค์รวม (Whole Language Approach) โดยเน้นที่ธรรมชาติของเด็กที่มีวิธีการเรียนรู้ภาษาทั้งการฟัง การพูด การอ่านและการเขียนเป็นไปตามลำดับขั้นซึ่งมีกระบวนการคิดเป็นหัวใจสำคัญ เด็ก ๆ จะเรียนรู้ภาษาจากสภาพแวดล้อม จากที่ผู้ใหญ่พูดให้ฟัง อ่านหนังสือให้ฟัง เปิดโอกาสให้พูด สนทนา ส่งเสริมกระตุ้นให้อ่านและเขียนจากภาพ สัญลักษณ์

ตัวอักษรไปตามพัฒนาการของเด็ก ดังนั้นครูจะต้องจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก และ จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยจัดมุมประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น มุมหนังสือ มุมบ้าน มุมหม้อ มุมตลาด มุมวิทยาศาสตร์ มุมจรรยา ให้ประกอบด้วยหนังสือ กระดาษ ดินสอ สี สี อนุกรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและสะท้อนการคิดด้วยการพูด สนทนา และแสดงบทบาทสมมุติออกมา

นิรมล ช่วงวัฒนชัย (2541) ได้เสนอแนวคิดในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพูด สามารถทำได้ ดังนี้ การอธิบายหรือเล่าถึงภาพที่เห็น ทำท่าทางประกอบการพูด เล่านิทาน ลำดับเรื่องตามนิทาน เรียกชื่อและอธิบายลักษณะสิ่งของ จำและอธิบายลักษณะสิ่งของ อธิบายขนาดและสีของสิ่งของ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้คุณครูต้องใช้อย่างสม่ำเสมอ ก็จะสามารถพัฒนาภาษาด้านการพูดเล่าเรื่องได้ โดยเฉพาะกิจกรรมการเล่านิทานหรือการเล่าเรื่องราวของเด็กจากภาพที่ตนเองวาด เด็ก ๆ จะเล่าได้ดี

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนบัตรภาพและบัตรคำ

สื่อนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการสอนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันเนื่องจาก เป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียน เข้าใจความหมายของเนื้อหาบทเรียนให้ตรงกับผู้สอนต้องการ ไม่ว่าจะสื่อจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตามล้วนแต่เป็นทรัพยากรที่สามารถอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

กิดานันท์ มลิทอง (2549 : 100) ได้ให้ความหมายคำว่า สื่อ (medium, pl.media) เป็นคำมาจากภาษาละตินว่า “ระหว่าง” (between) สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลสารสนเทศหรือเป็นตัวกลางข้อมูลส่งผ่านจากผู้ส่งหรือแหล่งส่งไปยังผู้รับเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ในการเล่าเรียนเมื่อผู้สอนนำสื่อมาใช้ประกอบการสอนเรียกว่า “สื่อสอนการสอน” และเมื่อนำมาให้ผู้เรียนใช้เรียกว่า “สื่อการเรียน” โดยเรียกรวมกันว่า “สื่อการเรียนการสอน” หรืออาจจะเรียกสั้น ๆ ว่า “สื่อการสอน” หมายถึง สิ่งใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ วิกิทัศน์ แผนภูมิ รูปภาพ ฯลฯ ซึ่งเป็นวัสดุบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือเป็นอุปกรณ์เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้เทคโนโลยีการศึกษาเป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางทำให้การสอนส่งไปถึงผู้เรียน สื่อการสอนถือว่ามีบทบาทมากในการเรียนการสอนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความหมายของเนื้อหาบทเรียนได้ตรงกับที่ผู้สอนต้องการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ในการใช้สื่อการเรียนนั้นผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะคุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิดเพื่อเลือกสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์การสอนและสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่

ผู้เรียน โดยต้องการวางแผนอย่างเป็นระบบในการใช้สื่อด้วย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ครูผู้สอนทุกคนย่อมไม่ปฏิเสธว่า บัตรภาพและบัตรคำ เป็นสื่อการเรียนรู้ที่จำเป็นและมีค่าอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในวัยประถมศึกษา นักเรียนในวัยนี้จะมีความสนใจกับสื่อการเรียนรู้ทุกชนิดที่ครูผู้สอนจัดสรร เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ครูผู้สอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษาว่า บัตรภาพและบัตรคำมีประโยชน์ นักเรียนสามารถสรุปความคิดรวบยอดและถ่ายโอนความรู้เข้าสู่การพูดและการเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สิริพร กุ่ยกระโทก, 2544)

ในปัจจุบันบัตรภาพหาได้ง่ายทั่วไป จากสื่อโฆษณาที่แจกในห้างสรรพสินค้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาทุกท่านย่อมรู้จักการจัดสรรสื่อที่ดีมีคุณภาพราคาถูก แต่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการเรียนรู้ของนักเรียน บัตรคำก็เช่นกัน หากครูผู้สอนเสียเวลาของท่านเพียงน้อยนิด จัดทำสื่อบัตรคำ บัตรภาพให้แก่ นักเรียนจำนวนร้อยของท่านได้รับคุณประโยชน์อย่างอนันต์ นอกจากท่านจะสะดวกในการจัดการเรียนรู้แล้ว ยังมีค่าในการจดจำของนักเรียน ประกอบกับบัตรคำ บัตรภาพเหล่านี้ยังนำมาจัดให้นักเรียนได้เล่นเกมทางภาษา เพื่อให้ นักเรียนมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ด้วย

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางหรือช่องทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะประสบการณ์ จากแหล่งความรู้ไปสู่ผู้เรียน และทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทของสื่อการเรียนการสอนสื่อการเรียนการสอนแบ่งตามคุณลักษณะได้ 4 ประเภทคือ

1. สื่อประเภทวัสดุ ได้แก่ สไลด์ แผ่นใส เอกสาร ตำรา สารเคมี สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และคู่มือการฝึกปฏิบัติ
2. สื่อประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ ของจริง หุ่นจำลอง เครื่องเล่นเทปเสียง เครื่องเล่นวีดิทัศน์ เครื่องฉายแผ่นใส อุปกรณ์และเครื่องมือในห้องปฏิบัติการ
3. สื่อประเภทเทคนิคหรือวิธีการ ได้แก่ การสาธิต การอภิปรายกลุ่ม การฝึกปฏิบัติการ ฝึกงาน การจัดนิทรรศการ และสถานการณ์จำลอง
4. สื่อประเภทคอมพิวเตอร์ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer presentation) การใช้ Intranet และ Internet เพื่อการสื่อสาร (Electronic mail: E-mail) และการใช้ WWW (World Wide Web)

สื่อการเรียนการสอนจำแนกตามประสบการณ์

1. ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย ประสบการณ์ขั้นนี้ เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาทั้งปวง เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับมาจากความเป็นจริงและด้วยตัวเองโดยตรง ผู้รับ

ประสบการณ์นี้จะให้เห็น ได้จับ ได้ทำ ได้รู้สึก และได้ดมกลิ่นจากของจริง ดังนั้นสื่อการสอนที่ทำให้ประสบการณ์การเรียนรู้ในขั้นนี้ก็คือของจริงหรือความเป็นจริงในชีวิตของคนเรานั้นเอง

2. ประสบการณ์จำลอง เป็นที่ยอมรับกันว่าศาสตร์ต่างๆ ในโลก มีมากเกินกว่าที่จะเรียนรู้ได้หมดสิ้นจากประสบการณ์ตรงในชีวิต บางกรณีก็อยู่ในอดีต หรือซับซ้อนเร้นลับหรือเป็นอันตราย ไม่สะดวกต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จึงได้มีการจำลองสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาเพื่อการศึกษาของจำลองบางอย่างอาจจะเรียนได้ง่ายกว่าและสะดวกกว่า

3. ประสบการณ์นาฏการ ประสบการณ์ต่าง ๆ ของคนเรานั้นมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราไม่สามารถประสบได้ด้วยตนเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีต เรื่องราวในวรรณคดี การเรียนในเรื่องที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ หรือเรื่องธรรมชาติที่เป็นนามธรรม การแสดงละครจะช่วยให้เราได้เข้าไปใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ฉาก เครื่องแต่งตัว เครื่องมือ หุ่นต่าง ๆ เป็นต้น

4. การสาธิต การสาธิตคือ การอธิบายถึงข้อเท็จจริงหรือแบ่งความคิด หรือกระบวนการต่าง ๆ ให้ผู้ฟังแลเห็นไปด้วย เช่น ครูวิทยาศาสตร์เตรียมก๊าซออกซิเจนให้นักเรียนดู ก็เป็นการสาธิต การสาธิตก็เหมือนกับนาฏการ หรือการศึกษานอกสถานที่ เราถือเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่ง ซึ่งในการสาธิตนี้อาจรวมเอาสิ่งของที่ประกอบหลายอย่าง นับตั้งแต่ของจริงไปจนถึงตัวหนังสือหรือคำพูดเข้าไว้ด้วย แต่เราไม่เพ่งเล็งถึงสิ่งเหล่านี้ เราจะให้ความสำคัญกับกระบวนการทั้งหมดที่ผู้เรียนจะต้องเฝ้าสังเกตอยู่โดยตลอด

5. การศึกษานอกสถานที่ การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนจากแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงภายนอกห้องเรียน ดังนั้นการศึกษานอกสถานที่จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นสื่อกลางให้นักเรียนได้เรียนจากของจริง

6. นิทรรศการ นิทรรศการมีความหมายที่กว้างขวาง เพราะหมายถึง การจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม ดังนั้นนิทรรศการจึงเป็นการรวมสื่อต่าง ๆ มากมายหลายชนิด การจัดนิทรรศการที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัด จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดสร้างสรรค์มีส่วนร่วม และได้รับข้อมูลย้อนกลับด้วยตัวของเขาเอง

7. โทรทัศน์และภาพยนตร์ โทรทัศน์เป็นสื่อการสอนที่มีบทบาทมากในปัจจุบัน เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียงในเวลาเดียวกัน และยังสามารถแพร่และถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วย นอกจากนั้นโทรทัศน์ยังมีหลายรูปแบบ เช่น โทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งโรงเรียนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีโทรทัศน์วงจรปิด ที่เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างกว้างขวาง ภาพยนตร์เป็นสื่อที่จำลองเหตุการณ์มาให้ผู้ชมหรือผู้เรียนได้ดูและได้ฟังอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับความจริง แต่ไม่สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ ถึงอย่างไรก็ตามภาพยนตร์ก็ยังคงนับว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทมากในการเรียนการสอน เช่นเดียวกับโทรทัศน์

8. ภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และวิทยุ ภาพนิ่ง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาดซึ่งมีทั้งภาพทึบแสง และโปร่งแสง ภาพทึบแสงคือรูปถ่าย ภาพวาด หรือภาพในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ส่วนภาพนิ่งโปร่งใสหมายถึง สไลด์ ฟิล์มสตริป ภาพโปร่งใสที่ใช้กับเครื่องฉายวัสดุโปร่งใส เป็นต้น ภาพนิ่งสามารถจำลองความเป็นจริงมาให้เราศึกษาบนจอได้ การบันทึกเสียง ได้แก่ แผ่นเสียงและเครื่องเล่นแผ่นเสียง เทปและเครื่องบันทึกเสียง และเครื่องขยายเสียง ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเสียงซึ่งนอกจากจะสามารถนำมาใช้อย่างอิสระในการเรียนการสอนด้วยแล้ว ยังใช้กับรายการวิทยุและกิจกรรมการศึกษาอื่น ๆ ได้ด้วย ส่วนวิทยุ นั้น ปัจจุบันที่ยอมรับกันแล้วว่า ช่วยการศึกษาและการเรียนการสอนได้มาก ซึ่งไม่จำกัดอยู่แต่เพียงวิทยุโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังมีรวมไปถึงวิทยุทั่วไปอีกด้วย

9. ทัศนสัญลักษณ์ สื่อการสอนประเภททัศนสัญลักษณ์นี้ มีมากมายหลายชนิด เช่น แผนภูมิแผนภาพ แผนที่ แผนที่ ภาพโฆษณา การ์ตูน เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์สำหรับถ่ายทอดความหมายให้เข้าใจได้รวดเร็วขึ้น

10. วจนสัญลักษณ์ สื่อชิ้นนี้เป็นสื่อที่จัดว่าเป็นชิ้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ซึ่งได้แก่ ตัวหนังสือหรืออักษร สัญลักษณ์ทางคำพูดที่เป็นเสียงพูด ความเป็นรูปธรรมของสื่อประเภทนี้ จะไม่คงเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ถึงแม้สื่อประเภทนี้จะมีลักษณะที่เป็นนามธรรมที่สุดก็ตามเราก็ใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทนี้มาก เพราะต้องใช้ในการสื่อความหมายอยู่ตลอดเวลา

สื่อการเรียนการสอนจำแนกตามคุณสมบัติ

Wilbure Young ได้จัดแบ่งไว้ดังนี้

1. ทัศนวัสดุ (Visual Materials) เช่น กระดานดำ กระดานผ้าสำลี) แผนภูมิ รูปภาพ ฟิล์มสตริป สไลด์ ฯลฯ
2. โสตวัสดุ (Audio Materials) เช่น เครื่องบันทึกเสียง (Tape Recorder) เครื่องรับวิทยุ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ระบบขยายเสียง ฯลฯ
3. โสตทัศนวัสดุ (Audio Visual Materials) เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ ฯลฯ
4. เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Equipments) เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายฟิล์มสตริป เครื่องฉายสไลด์
5. กิจกรรมต่าง ๆ (Activities) เช่น นิทรรศการ การสาธิต ทัศนศึกษา ฯลฯ

สื่อการเรียนการสอนจำแนกตามรูปแบบ(Form)

Louis Shores (1960) ได้แบ่งประเภทสื่อการสอนตามแบบไว้ ดังนี้

1. สิ่งตีพิมพ์ (Printed Materials) เช่น หนังสือแบบเรียน เอกสารการสอน ฯลฯ
2. วัสดุกราฟิก เช่น แผนภูมิ (Charts) แผนสถิติ (Graph) แผนภาพ (Diagram) ฯลฯ
3. วัสดุฉายและเครื่องฉาย (Projected Materials and Equipment) เช่น ภาพยนตร์ สไลด์

4. วัสดุถ่ายทอดเสียง (Transmission) เช่น วิทยุ เครื่องบันทึกเสียง

สื่อการเรียนการสอนตามลักษณะและการใช้

1. เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware)
2. วัสดุ (Software)
3. เทคนิคหรือวิธีการ (Techniques or Methods)

คุณค่าและประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอน

1. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่
 - 1.1 เรียนรู้ได้ดีขึ้นจากประสบการณ์ที่มีความหมายในรูปแบบต่างๆ
 - 1.2 เรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง
 - 1.3 เรียนรู้ได้ง่ายและเข้าใจได้ชัดเจน
 - 1.4 เรียนรู้ได้มากขึ้น
 - 1.5 เรียนรู้ได้ในเวลาที่จำกัด
2. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเอาชนะข้อจำกัดต่างๆ ในการเรียนรู้ ได้แก่
 - 2.1 ทำสิ่งนามธรรมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น
 - 2.2 ทำสิ่งซับซ้อนให้ง่ายขึ้น
 - 2.3 ทำสิ่งเคลื่อนไหวช้าให้เร็วขึ้น
 - 2.4 ทำสิ่งเคลื่อนไหวเร็วให้ช้าลง
 - 2.5 ทำสิ่งเล็กให้ใหญ่ขึ้น
 - 2.6 ทำสิ่งใหญ่ให้เล็กลง
 - 2.7 นำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาได้
 - 2.8 นำสิ่งที่เกิดในอดีตมาศึกษาได้ช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้
 - 2.9 ช่วยให้จดจำได้นาน เกิดความประทับใจและมั่นใจในการเรียน
 - 2.10 ช่วยให้ผู้เรียนได้คิดและแก้ปัญหา
 - 2.11 ช่วยแก้ปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล

คุณค่าของสื่อการเรียนการสอนการเรียนการสอน

1. สื่อการเรียนการสอนสามารถเอาชนะข้อจำกัดเรื่องความแตกต่างกันของประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียน คือเมื่อใช้สื่อการเรียนการสอนแล้วจะช่วยให้เด็กซึ่งมีประสบการณ์เดิมต่างกันเข้าใจได้ใกล้เคียงกัน
2. ขจัดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ ประสบการณ์ตรงบางอย่าง หรือการเรียนรู้
3. ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมและสังคม

4. สื่อการเรียนการสอนทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดเป็นอย่างเดียวกัน
5. ทำให้เด็กมีมีโนภาพเริ่มแรกอย่างถูกต้องและสมบูรณ์
6. ทำให้เด็กมีความสนใจและต้องการเรียนในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น เช่นการอ่าน ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ทักษะคิด การแก้ปัญหา ฯลฯ
7. เป็นการสร้างแรงจูงใจและเร้าความสนใจ
8. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากรูปธรรมสู่นามธรรม

ขั้นตอนการใช้สื่อการสอน

การใช้สื่อการสอนนั้นอาจใช้เฉพาะขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการสอนหรือจะใช้ในทุกขั้นตอนก็ได้ ดังนี้

1. ชี้นำสู่บทเรียน เพื่อกระตุ้นให้เรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาที่กำลังจะเรียนสื่อที่ใช้ในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่แสดงเนื้อหากว้าง ๆ หรือเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเรียนในครั้งก่อนยังมีสื่อที่เน้นเนื้อหาเจาะลึกจริง อาจเป็นสื่อที่เป็นแนวปัญหาหรือเพื่อให้ผู้เรียนคิด และควรเป็นสื่อที่ง่ายต่อการนำเสนอในระยะเวลาอันสั้น เช่น ภาพ บัตรคำ หรือเสียง เป็นต้น
2. ชี้นำดำเนินการสอนหรือประกอบกิจกรรมการเรียน เป็นขั้นตอนที่สำคัญเพราะจะให้ความรู้เนื้อหาอย่างละเอียดเพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนจึงต้องเลือกสื่อให้ตรงกับเนื้อหาและวิธีการสอนหรืออาจใช้สื่อประสมก็ได้ ต้องมีการจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียน การใช้สื่อในขั้นนี้จะต้องเป็นสื่อที่เสนอความรู้อย่างละเอียดถูกต้องและชัดเจนแก่ผู้เรียน เช่น ของจริง แผ่นโปสเตอร์ กราฟ วิดิทัศน์ แผ่นวีซีดี หรือการทำทัศนศึกษาออกสถานที่ เป็นต้น
3. ชี้นำวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำความรู้ด้านทฤษฎีหรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในขั้นฝึกหัดโดยการลงมือฝึกปฏิบัติเอง สื่อในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่เป็นประเด็นปัญหา เทปเสียง สมุดแบบฝึกหัด ชุดการเรียน หรือบทเรียนซีดีไอ เป็นต้น
4. ชี้นำสรุปบทเรียน เป็นการเน้นย้ำเนื้อหาให้มีความเข้าใจที่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ขั้นสรุปนี้ควรใช้เพียงระยะเวลาสั้น เช่น แผ่นภูมิ โปสเตอร์ กราฟ เป็นต้น
5. ชี้นำประเมินผู้เรียน เป็นการทดสอบว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้หรือเข้าใจสิ่งที่เรียนไปถูกต้องมากน้อยเพียงใด และบรรลุตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่ สื่อในขั้นประเมินนี้มักจะเป็นคำถามจากเนื้อหาบทเรียนโดยอาจมีภาพประกอบด้วยก็ได้ อาจนำบัตรคำหรือสื่อที่ใช้ขั้นกิจกรรมการเรียนมาถามอีกครั้งหนึ่ง และอาจเป็นการทดสอบโดยการปฏิบัติจากสื่อหรือการกระทำของผู้เรียน

เพื่อทดสอบว่าผู้เรียนสามารถมีทักษะจากการฝึกปฏิบัติอย่างถูกต้องครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

หลักในการผลิตสื่อ

1. ต้องออกแบบให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย เหมาะสมกับผู้เรียน
2. ผลิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะนำไปใช้งาน
3. สามารถนำไปใช้ได้ง่าย วิธีการใช้ไม่ยุ่งยาก มีคู่มือประกอบการใช้งาน
4. การสื่อบางประเภทไม่จำเป็นต้องแสดงรายละเอียดมากนัก
5. คำนึงถึงความประหยัดทั้งงบประมาณและเวลาให้เหมาะสม

การผลิตสื่อแต่ละประเภท

1. การประดิษฐ์ตัวอักษร
2. บัตรคำ
3. การฉีกภาพ
4. สมุดคำศัพท์ภาพ
5. การขยายภาพ
6. แผนภูมิ
7. แผนสถิติ
8. ภาพโป่งใส

การประดิษฐ์ตัวอักษร

การผลิตสื่อจะขาดเสียมิได้เลยคือ การประดิษฐ์ตัวอักษร ไม่ว่าจะใช้ประกอบในการจัดทำบัตรคำ ป้ายนิเทศ ป้ายโฆษณา การเขียนเพื่อประกอบเป็นคำบรรยายต่างๆ ถือได้ว่าเป็นเรื่องพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับครูธุรกิจการประดิษฐ์ตัวอักษรอย่างเหมาะสมจะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ทั้งนี้ตัวอักษรที่ประดิษฐ์ต้องมีขนาดพอเหมาะกับระยะในการเรียนรู้ ชัดเจน อ่านง่าย

หลักในการประดิษฐ์ตัวอักษร

1. การเลือกแบบ หรือลักษณะของตัวอักษรที่จะเขียน หัวเรื่อง หรือใจความสำคัญควรจะมี การเน้นรูปแบบ ขนาดที่แตกต่างจากข้อความธรรมดา
2. ขนาดของตัวอักษร ควรสัมพันธ์กับระยะความห่างจากตัวอักษร เช่น ผู้อ่านอยู่ห่าง 4.8 เมตรตัวอักษรควรมีขนาด 1.2 เซนติเมตร
3. ช่องไฟ ต้องคำนึงถึงช่องไฟ เพื่อความสวยงาม ดูเป็นระเบียบ อาจใช้การประมาณด้วยสายตา หรือถือหลักช่องไฟระหว่างตัวอักษรเป็น 1 ใน 3 หรือ 2 ใน 3 ส่วนของตัวอักษร ทั้งนี้ก่อนที่จะประดิษฐ์ตัวอักษร ควรนับจำนวนตัวอักษรเสียก่อน จากนั้นก็หาจุดศูนย์กลาง แล้วจึงลงมือร่างแบบ

การประดิษฐ์ตัวอักษรแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. การประดิษฐ์อักษรด้วยมือ เช่น ปากกา ดินสอ ปากกาสีเปิดบอล พู่กัน ชอล์ก ปากกาเมจิก เป็นต้น
2. การประดิษฐ์อักษรด้วยเครื่อง เช่น เครื่องพิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ ตัวอักษรแบบจุด ตัวอักษรแบบฝน เป็นต้น

วิธีการประดิษฐ์ตัวอักษรด้วยมือ

1. กำหนดจุดสองจุดเป็นส่วนสูงของตัวอักษร แล้วใช้ไม้ฉากลากเส้นขนานผ่านทั้ง 2 จุดนั้น
2. ลากเส้นคู่ขนานกันทั้งด้านบนและล่าง เพื่อเป็นขนาดของหัวตัวอักษร
3. แบ่งช่องออกเป็น 4 ส่วนเท่าๆกัน
4. ใช้เขียนตัวอักษรเพียง 3 ส่วน อีก 1 ส่วน เป็นช่องไฟและกำหนดความหนาของอักษร เป็น 1 ใน 3 ส่วนของขนาดตัวอักษร

วิธีการประดิษฐ์ตัวอักษรแบบจุด

1. ร่างแบบตัวอักษรลงบนกระดาษ
2. แล้วจึงตัดโดยใช้ใบมีดคมๆ เอาตัวอักษรออกมา
3. นำตัวอักษรแบบจุดมาวางบนกระดาษ หรือแผ่นป้ายที่ต้องการ
4. แล้วระบายลงในร่องด้วยหมึก, ใช้การพ่นสีผ่านตัวอักษรแบบจุด

บัตรคำ

บัตรคำเป็นสื่อวัสดุที่ทำด้วยกระดาษแข็งให้เป็นบัตรรูปสี่เหลี่ยมที่มีขนาดต่าง ๆ กัน บัตรคำมักจะเขียนเป็นคำๆ หรือเป็นประโยค โดยอาจจะมีการประกอบด้วยก็ได้ ตัวอักษรที่เขียนบนบัตรคำจะคำนึงถึงสีและความเหมาะสมด้วย

การผลิตบัตรคำ

1. ตัดกระดาษแข็งให้เป็นบัตรสี่เหลี่ยมตามขนาดและจำนวนที่ต้องการ
2. เขียนตัวอักษรที่ต้องการลงบนบัตรตามความเหมาะสม โดยอาจจะมีการประกอบมาปะบนบัตรคำ
3. เมื่อเขียนเสร็จแล้วควรทิ้งไว้ให้แห้ง การเก็บบัตรคำเพื่อความเรียบร้อย สะดวกในการนำออกมาใช้งาน ควรเก็บเป็นหมวดหมู่ โดยอาจจะเก็บในกล่องลิ้นชัก ตู้เก็บอุปกรณ์

การฉีกภาพ

การฉีกภาพคือ การเก็บรักษาวัสดุการสอนที่เป็นกระดาษที่สีกลายง่าย โดยการฉีกเข้ากับวัสดุที่แข็งกว่า เช่น ผ้า กระดาษหนา ซึ่งจะช่วยให้ใช้ได้นาน

วัสดุที่จะฉีกคือ ภาพจากนิตยสาร หนังสือพิมพ์ ใบปลิว โปสเตอร์ ซึ่งอาจจะเป็นรูปภาพ พิมพ์กระดาษหยาบ ๆ หรือเป็นภาพลายวาด หรือพิมพ์ ภาพถ่าย อาจจะเป็นภาพสี หรือขาวดำ วัสดุที่รองฉีกได้ควรเป็นกระดาษแข็ง ซึ่งมีความแข็งปานกลาง มีน้ำหนักเบาและราคาไม่แพง วัสดุอีกอย่างคือ ผ้า ทำให้ง่ายต่อการพับ งอ ดังนั้นการเลือกใช้วัสดุขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการใช้งาน

การฉีกภาพแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. การฉีกแบบธรรมดา เป็นการฉีกด้วยกาวยางน้ำ แป้งเปียก กาวลาเท็กซ์
2. การฉีกแบบใช้ความร้อนช่วย เช่น การฉีกโดยใช้แผ่นเยื่อฉีกแห้ง

วิธีการฉีกด้วยกาวลาเท็กซ์

1. นำกระดาษที่มีขนาดพอเหมาะกับภาพที่ต้องการจะฉีก
2. นำภาพที่ต้องการไปแช่น้ำให้ทั่วทั้งภาพประมาณ 10 นาที หรือจนน้ำซึมเข้าทั่วทั้งภาพ
3. ทากาวลาเท็กซ์บนกระดาษ
4. วางภาพบนกระดาษทำให้เรียบ อาจจะใช้ขวดน้ำเกลี่ยบนภาพให้เรียบ
5. ทากาวบนภาพให้ทั่วอีกครั้ง และทิ้งไว้ให้แห้ง

วิธีการใช้แผ่นเยื่อฉีกแห้ง

1. วางภาพไว้ระหว่างแผ่นเยื่อฉีกแห้ง
2. ใช้กระดาษสะอาดปิดด้านบนของรูปภาพ แล้วสอดรูปภาพและกระดาษรองดังกล่าวเข้าไปในเครื่องอัดภาพ ประมาณ 1 นาที ที่อุณหภูมิความร้อน 225 องศา
3. ได้ภาพฉีกแห้งที่ต้องการ

สมุดลำดับภาพ

สมุดลำดับภาพ เป็นสมุดรวบรวมภาพเป็นชุด แสดงเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีเนื้อหาติดต่อกันตามลำดับ อาจเป็นนิทาน เรื่องสั้นสำหรับเด็ก หรือเนื้อหาที่เป็นลำดับขั้นตอน เช่น วิธีการเข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ต, ขั้นตอนในการเข้าพบลูกค้า เป็นต้นสมุดลำดับภาพ อาจใช้การฉีกภาพ หรือเขียนลงบนกระดาษ, ผ้าก็ได้

วิธีการใช้รูปภาพฉีกลงบนกระดาษ หรือผ้า

1. พิจารณาเนื้อหาว่าจุดไหนเป็นจุดสำคัญของเรื่อง ควรเสนอเป็นภาพ
2. รวบรวมภาพ แยกหมวดหมู่ของภาพให้เข้ากับเนื้อหาที่วางไว้
3. เขียนหมายเลขตามลำดับภาพ เพื่อกันภาพสลับกัน
4. ฉีกภาพบนกระดาษ หรือผ้า ถ้ามีคำอธิบายใต้ภาพ ก่อนฉีกควรคำนึงถึงเนื้อที่ข้างล่างของภาพไว้สำหรับคำบรรยาย
5. เขียนคำบรรยายใต้ภาพด้วยภาษาที่ง่าย กะทัดรัดได้ใจความ

6. ตรวจสอบควรรีบร้อย และการลำดับภาพก่อนเข้าเล่ม

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับบัตรภาพ และบัตรคำ ผู้วิจัยสรุปว่าสื่อ นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการสอนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันเนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของเนื้อหาบทเรียนให้ตรงกับผู้สอนต้องการ ไม่ว่าสื่อ นั้นจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตามล้วนแต่เป็นทรัพยากรที่สามารถอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมภาพ สามเตี้ย (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมโดยการเล่นเกมส์ทางภาษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี จำนวน 10 คน ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม การเล่นเกมส์ทางภาษามีพัฒนาการทางการพูดโดยเฉลี่ยรวมก่อนการจัดกิจกรรมและหลังจัดกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพัฒนาการทางการพูดในแต่ละด้าน ทางด้านการเข้าใจความหมายของคำ ด้านการสร้างประโยค มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนผลการสังเกตทางการพูดในระหว่างการจัดกิจกรรมการเล่นเกมส์ทางภาษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งด้านการเข้าใจความหมายและการสร้างประโยค

ปาณิสรา ปาลาศ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมเล่านิทานเพื่อส่งเสริมพฤติกรรม การพูดความจริงในเด็กอนุบาล ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนของพฤติกรรมการพูดความจริงหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการพูดความจริงหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน และพบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการพูดความจริงหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

พรพรรณ ราไพรุจิงศ์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทักษะการเขียนของเด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์การวาดภาพประกอบการพิมพ์ภาพ พบว่า ทักษะการเขียนของเด็กปฐมวัยหลังการทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์การวาดภาพประกอบการพิมพ์ภาพสูงกว่าก่อนทำ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์การวาดภาพประกอบการพิมพ์ภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นงลักษณ์ งามจำ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสามารถด้านการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยใช้ปริศนาคำทาย พบว่า ก่อนและหลังการจัด

กิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้ปริศนาคำทาย เด็กปฐมวัยมีระดับคะแนนความสามารถด้านการฟังและการพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วันเพ็ญ นันทะศรี (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องรายงานการพัฒนาหนังสือนิทานเล่มใหญ่ (Big Book) เพื่อส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ และพัฒนาทักษะทางภาษา (การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน) ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ และพัฒนาทักษะทางภาษา (การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน) สำหรับเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้หนังสือนิทานเล่มใหญ่ (Big Book) เพื่อส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ และพัฒนาทักษะทางภาษา (การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน) สำหรับเด็กปฐมวัยพบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้หนังสือนิทานเล่มใหญ่ (Big Book) เพื่อส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ และพัฒนาทักษะทางภาษา (การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน) สำหรับเด็กปฐมวัยพบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้หนังสือนิทานเล่มใหญ่ (Big Book) เพื่อส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ และพัฒนาทักษะทางภาษา (การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน) สำหรับเด็กปฐมวัยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนที่ระดับนัยสำคัญ .01

กิ่งกาญจน์ อังกสิทธิ์ (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยของเด็กปฐมวัยตามแนวสมดุคภาษาเรื่อง พญานาคราชไทย ชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลสันปายางหลวง จังหวัดลำพูน พบว่า ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาการเรียนรู้ทักษะการใช้ภาษาไทยเป็นแนวทางในการสร้างสื่อประสมเพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยและผลของการหาประสิทธิภาพของสื่อประสมที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.90/90.83 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อประสม และผลการประเมินความพร้อมทางการเรียนรู้ทักษะการใช้ภาษาหลังเรียนของนักเรียนทุกคนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 และมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละของการประเมินผลทางการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 27.83 มีผลการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

